

UCHWAŁA NR 286/2025
ZARZĄDU POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO

z dnia 28 października 2025 roku

**w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu „Programu opieki nad zabytkami
w Powiecie Krośnieńskim na lata 2025-2028”**

Na podstawie art. 3d ust.1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107; zm.: poz.1907) oraz stosownie do zapisów §3 ust. 1 i 2 Uchwały nr VIII/58/2015 Rady Powiatu Krośnieńskiego z dnia 24 września 2015 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami Powiatu Krośnieńskiego (Dz.Urz. Woj. Lubuskiego z 2015 r. poz. 1632) uchwala się, co następuje:

§ 1. 1 Zarządza się przeprowadzenie konsultacji społecznych projektu "Programu opieki nad zabytkami w Powiecie Krośnieńskim na lata 2025-2028", który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

2. Celem konsultacji jest umożliwienie mieszkańcom powiatu krośnieńskiego wniesienia uwag w sprawie projektu Programu.

§ 2. Konsultacje społeczne zostaną przeprowadzone w terminie od 4 listopada 2025 r. do 17 listopada 2025 r.

§ 3. 1. Terytorialny zakres konsultacji społecznych obejmuje obszar Powiatu Krośnieńskiego.

2. Podmiotowy zakres konsultacji społecznych obejmuje mieszkańców Powiatu Krośnieńskiego.

3. Za przeprowadzenie konsultacji społecznych odpowiedzialny jest Wydział Inwestycji i Rozwoju.

§ 4. 1 Projekt "Programu opieki nad zabytkami w Powiecie Krośnieńskim na lata 2025-2028" udostępniony będzie:

1) na stronie internetowej <https://powiatkrosnienski.pl/> ;

2) w Biuletynie Informacji Publicznej www.bip.powiatkrosnienski.pl w zakładce Ogłoszenia;

3) w siedzibie Starostwa Powiatowego w Krośnie Odrzańskim, tablica ogłoszeń (parter).

2. Konsultacje społeczne będą prowadzone w formie pisemnych opinii, uwag lub wniosków.

3. Pisemne opinie, uwagi i wnioski mogą być składane:

1) bezpośrednio w Starostwie Powiatowym w Krośnie Odrzańskim – w Biurze Obsługi Interesanta lub poprzez wrzucenie bezpośrednio do skrzynki pocztowej znajdującej się przy drzwiach wejściowych do budynku Starostwa Powiatowego w Krośnie Odrzańskim oraz w Delegaturze Starostwa Powiatowego w Gubinie;

2) za pośrednictwem poczty tradycyjnej; liczy się data wpływu do Starostwa Powiatowego,

3) za pośrednictwem poczty elektronicznej na adres: m.tarlowska@powiatkrosnienski.pl

§ 5. Wykonanie uchwały powierza się Staroście Krośnieńskiemu.

§ 6. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Zarządu
Powiatu Krośnieńskiego

Anna Januszkiewicz

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POWIECIE KROŚNIEŃSKIM NA LATA 2025-2028

Krosno Odrzańskie, kwiecień 2025

Spis treści

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU ORAZ UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	3
2.1 PODSTAWOWE UWARUNKOWANIA PRAWNE	4
2.2 POZOSTAŁE UWARUNKOWANIA PRAWNE.....	6
3. RELACJE PROGRAMU Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI O CHARAKTERZE KRAJOWYM I WOJEWÓDZKIM.....	8
3.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
3.2 Relacje Programu Opieki nad Zabytkami w Powiecie Krośnieńskim z dokumentami na poziomie województwa.	11
4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
4.1 Relacje Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Powiatu (analiza dokumentów programowych powiatu).....	13
4.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Powiatu.	15
4.2.1 Zarys historii obszaru Powiatu Krośnieńskiego	15
4.2.2 Krajobraz kulturowy	17
4.2.3 Zabytki nieruchome	18
4.2.4 Zabytki ruchome	19
4.2.5 Zabytki archeologiczne	20
4.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	21
4.2.7 Dziedzictwo niematerialne	22
4.3 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Powiatu Krośnieńskiego	24
4.4 Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Powiatu Krośnieńskiego.	40
4.5 Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Powiatu Krośnieńskiego	54
4.6 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu.	62
5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SWOT.....	72
6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	74
6.1 Priorytety programu opieki.....	74
6.2 Kierunki działań i zadania programu opieki	75
6.3 Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	78
6.4 Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.	79
6.5 Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.	79
7. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.	80

1. WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest kompleksowe podejście do ochrony, konserwacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym znajdującym się na terenie Powiatu Krośnieńskiego. Bogactwo dziedzictwa kulturowego, właściwe pielęgnowanie i jego rozwijanie może stanowić jeden z głównych czynników rozwoju społecznego, turystycznego oraz gospodarczego regionu i kraju, stąd ważna jest jego ochrona. Lokalne zabytki stanowią istotny element krajobrazu kulturowego, kształtują indywidualną tożsamość i świadomość mieszkańców.

„Program opieki nad zabytkami w Powiecie Krośnieńskim na lata 2025-2028” (Program) ma na celu wspieranie działań zmierzających do zachowania wartości historycznych, artystycznych i naukowych obiektów zabytkowych, integrowanie polityki ochrony zabytków z planowaniem przestrzennym oraz promowanie dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej. Dokument wskazuje również możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich i restauratorskich oraz formy współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków. Adresowany jest do mieszkańców Powiatu, w tym do właścicieli obiektów objętych ochroną, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU ORAZ UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Podstawę prawną sporządzenia „Programu opieki nad zabytkami w Powiecie Krośnieńskim na lata 2025-2028” stanowi art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), w którym wprowadzony został obowiązek posiadania Programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, sporządzony w oparciu o ewidencję zabytków. W przypadku programów na poziomie powiatowym podstawą planowania są gminne ewidencje zabytków. W myśl artykułu 87 ust. 1 ww. ustawy Zarząd Powiatu sporządza Program na okres 4 lat. Zgodnie zapisami ww. ustawy sporządzenie Programu powinno mieć na celu:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Powiatowy przyjmuje Rada Powiatu po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, następnie program ogłaszany jest w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym. Z realizacji Programu Zarząd Powiatu co 2 lata sporządza sprawozdanie, które jest zobligowany przedstawić Radzie Powiatu.

2.1 Podstawowe uwarunkowania prawne

Najważniejszym aktem prawnym nakładającym na Państwo obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego i przekazania go kolejnym pokoleniom jest **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483; Dz.U. z 2001 r. nr 28 poz. 319; Dz.U. z 2006 r. nr 200 poz. 1471; Dz.U. z 2009 r. nr 114 poz. 946).

Państwo Polskie strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), stwarza warunki upowszechnienia i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6, ust. 1), natomiast każdy (obywatel) jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86). Rzeczpospolita Polska ma zatem obowiązek chronić dziedzictwo kulturowe, na którego straży powinni stać także obywatele państwa.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienia związane z zabytkami jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292).

Ustawa reguluje pojęcia zabytku oraz ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określając politykę zarządzania zabytkami, w tym kompetencje organów ochrony, administracji rządowej i samorządowej, formy ewidencjonowania zabytków, finansowania ich opieki. Za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3).

Rozgraniczone zostały różne formy zabytków. Wszystkie z nich podlegają ochronie bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami

przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki ruchome będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6 ust. 1 ustawy).

Ustawowej ochronie mogą ponadto podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6 ust. 2 ustawy).

W myśl zapisów art. 4 ustawy, ochrona zabytków przez organy administracji publicznej polega na:

- podejmowaniu działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 ustawy zdefiniowano pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 7 ww. ustawy ustawodawca wyróżnił następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W ustawie zawarte zostały także zapisy dotyczące obowiązków i kompetencji samorządów lokalnych w zakresie ochrony zabytków. Obok sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy), powiat:

- uwzględnia ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu (art. 18 ustawy);
- może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81 ustawy);
- może prowadzić niektóre sprawy z zakresu właściwości wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ustawy).

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany również w **Ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym** (Dz.U. z 2024 r. poz. 107).

Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym. Wśród katalogu zadań publicznych wymienionych w art. 4 ust. 1 znajduje się kultura oraz ochrona zabytków i opieki nad zabytkami.

2.2 Pozostałe uwarunkowania prawne

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1130)

W dokumencie określono zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej. Wśród czynników uwzględnianych przy planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymieniono ład przestrzenny, czyli harmonijne ukształtowanie powierzchni, walory architektoniczne i krajobrazowe oraz wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2024 r. poz. 725, 834, 1222)

Ustawa określa, iż projektowanie i budowa obiektów budowlanych wraz ze związanymi z nimi urządzeniami zapewniać musi ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską (art. 5 ust. 1 pkt 7).

Artykuł 39 ust.1 określa, iż prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Natomiast rozbiórka wpisanego do rejestru zabytku obiektu budowlanego odbywa się na podstawie dokumentu wydanego przez Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, stwierdzającego skreślenie tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2024 r. poz. 1478)

Ustawa zawiera katalog form ochrony prawnej krajobrazu (m.in. rezerwat przyrody, park narodowy, obszar krajobrazu chronionego, park krajobrazowy, obszar Natura 2000, pomniki przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe). Dokument wskazuje wymogi w zakresie uzyskiwania opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do wybranych wartości przyrodniczych. Ustawa zawiera także informacje na temat zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, które wydaje Wojewódzki Konserwator Zabytków (art. 83a ust. 1).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1222)

W rozumieniu Ustawy opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest jednym z celów publicznych (art. 6 pkt. 5). Ustawa reguluje także problem sprzedaży, zamiany, darowizny lub oddania w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek. Działania te wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4). Oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości gruntowej, na której zlokalizowane są obiekty wpisane do rejestru zabytków może wiązać się z wprowadzeniem przy określaniu sposobu korzystania nabywcy z tej nieruchomości obowiązku odbudowy

lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29 ust. 2).

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

(Dz.U. z 2024 r. poz. 87)

Zgodnie z treścią ustawy prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 2). Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą (art. 1 ust. 2).

Państwo jako mecenat wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację na dany rok zadań. Instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, mogą otrzymywać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 9 ust. 3).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie

(Dz.U. z 2024 r. poz. 1491)

Do strefy zadań organizacji pożytku publicznego można zaliczyć działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, które wymienione zostają w statucie organizacji. Na działalność statutową organizacje takie mogą uzyskać w drodze otwartego konkursu ofert zlecenie m.in. na realizację zadania publicznego, związanego z ochroną i opieką nad zabytkami, rozumianą zarówno jako dbanie o fizyczny stan zachowania obiektów, jak też ich promocję, popularyzację i działalność edukacyjno-społeczną, opartą o regionalne i ponadregionalne dziedzictwo kulturowe.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2022 r. poz. 385) oraz ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2022 r. poz. 2393).

3. RELACJE PROGRAMU Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI O CHARAKTERZE KRAJOWYM I WOJEWÓDZKIM

Program stanowi dokument o charakterze lokalnym, którego zapisy pozostają w spójności z obowiązującymi aktami planistycznymi i strategicznymi na poziomie krajowym oraz wojewódzkim. Umożliwia

to prowadzenie skoordynowanej i efektywnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, zgodnie z nadrzędnymi celami rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego państwa.

3.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 (M.P. z 2023 r. poz. 1470). Został on przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 grudnia 2023 r.

Program przedstawia cele, kierunki działań oraz zadania, stojące przed organami i jednostkami administracji publicznej w celu ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem głównym programu na lata 2023-2026 jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce.

Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe:

- weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Wyżej wymienione cele szczegółowe podzielone zostały na kierunki działań wskazujące konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków tj.:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja- podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Do realizacji wszystkich celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)

Celem głównym Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jest efektywne wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Dookreśla on zatem II cel szczegółowy SOR –

Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 będzie realizowany w oparciu o trzy uzupełniające się cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy I: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;
- Cel szczegółowy II: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych;
- Cel szczegółowy III: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) ma na celu wspieranie zrównoważonego rozwoju regionów w Polsce, a ochrona zabytków i dziedzictwa narodowego jest istotnym elementem tego procesu.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (M.P. z 2012 r. poz. 252)

W koncepcji mowa jest o zrównoważonym rozwoju kraju, ochrona dziedzictwa kulturowego wspomniana jest wielokrotnie, szczególnie przy omówieniu drugiego celu polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, dot. „poprawy spójności wewnętrznej (...) poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów”. Dokument zwraca uwagę na rażąco niskie, niezgodne z potencjałem rozwojowym, „wykorzystanie funkcji symbolicznych i promocyjnych tych zasobów”. Wedle koncepcji powinny być chronione wraz z przyległą przestrzenią, tworzącą krajobraz kulturowy. Podkreśla się konieczność nadania nieużytkowanym zabytkom, zgodnej z ich potencjałem i wymogami ochrony, funkcji, która może ocalić obiekty przed destrukcją.

Ponadto, w odniesieniu do ochrony zasobów kulturowych, koncepcja zakłada:

- wzrost roli dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego (w perspektywie przyszłych 20 lat),
- przekształcenia zasobów, ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno – gospodarczym intensywnie wesprze rozwój gospodarek lokalnych,
- wzmocnienie funkcji symbolicznych poszczególnych zabytków,
- wzrost odsetku dziedzictwa materialnego przekształconego w ramach rewitalizacji (szczególnie w strukturach metropolitarnych), rewitalizację jako element przywracający symbolikę miejsca,
- ochrona przestrzeni o charakterze symbolicznym, posiadającej ponadprzeciętne walory i znaczny potencjał rozwojowy będzie stopniowo zwiększana poprzez powoływanie kolejnych miejsc

o charakterze promocji dziedzictwa kulturowego i naturalnego (miejsca światowego dziedzictwa UNESCO, pomniki historii i parki kulturowe).

Koncepcja odwołuje się do koncepcji Krajowego Systemu Obszarów Chronionych (systemu składającego się z parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i drobnych form uzupełniających, którego budowa, rozpoczęta w latach 70. XX wieku, nie została zakończona, a po zmianie ustawy o ochronie przyrody w 2004 r. system stracił umocowanie prawne), podkreślając wzajemną korelację pomiędzy chronionymi zespołami przyrodniczymi (w tym Natura 2000), a znajdującymi się w ich obrębie siedliskami ludzkimi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi, które jako całość posiadają niejednokrotnie nie wykorzystany potencjał, mogący wspierać atrakcyjność danego regionu. Dokument podnosi konieczność wprowadzenia zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego w przypadku działań planistycznych, czyli opracowanie metodologii dotyczącej identyfikacji równorzędnych wartości przyrodniczych, krajobrazowych, niematerialnego dziedzictwa kulturowego związanego z regionem geograficznym i zabytkowych obiektów kultury materialnej oraz zarządzania nimi w celu stworzenia warunków do prowadzenia aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do tych zasobów. Całość ma być opracowana przez zespół, złożony z przedstawicieli ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego, Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz środowisk naukowych. Same obszary zostaną natomiast „wyodrębnione” w planach zagospodarowania przestrzennego województw jako ustalenie wiążące.

3.2 Relacje Programu Opieki nad Zabytkami w Powiecie Krośnieńskim z dokumentami na poziomie województwa.

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024 (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2021 r. poz.1460).

Województwo Lubuskie pracuje obecnie nad Programem na kolejne lata. Planowany termin przyjęcia Programu do realizacji to drugie półrocze 2025 roku.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (SRWL 2030 (Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego nr XXVIII/397/21 z dnia 15 lutego 2021)

Jednym z celów wyznaczonych w strategii jest inteligenta, zielona gospodarka regionalna, a celem operacyjnym jest m.in. rozwój potencjału turystycznego (cel 1.6). Wśród działań służących realizacji tego celu operacyjnego jest kreowanie, wsparcie i realizacja działań z zakresu racjonalnego wykorzystania i ochrony zasobów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego. Także w kolejnym celu strategicznym, jakim

jest „region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi” (cel 2.4), wskazano wśród celów operacyjnych: zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego a wśród kierunków działań do realizacji tego celu wskazano poprawę dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik gromadzenia, opracowywania i upowszechniania zbiorów, ochronę i promocję cennych obiektów dziedzictwa kulturowego, a także kreowanie atrakcyjnej oferty kulturalnej z wykorzystaniem cyfryzacji zasobów i instytucji kultury. Kolejnym celem operacyjnym, służącym realizacji celu strategicznego (cel 2.6) jest wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i poczucia tożsamości regionalnej, a wśród kierunków działań wymienić należy: promocję lubuskiego dorobku kulturalnego, naukowego, społecznego i gospodarczego, a także popularyzację historii Ziemi Lubuskiej.

Natomiast w obrębie trzeciego celu strategicznego – integracji przestrzennej regionu, wśród celów operacyjnych założono, m. in. rozwój obszarów wiejskich, a kierunkiem interwencji określonym w strategii jest np. ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2018 r. poz. 1163)

Zadaniem planu jest określenie zasad organizacji struktury przestrzennej, w tym przedstawienie wymagań w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony dóbr kultury na terenie województwa.

Dokument uznaje za konieczność przyjęcia tezy, że rozwój województwa będzie następował w sposób ciągły i harmonijny w oparciu o:

- intensyfikację wykorzystania walorów położenia województwa, polegających na wzajemnych relacjach z Niemcami i Skandynawią, na wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych. Stąd propozycje rozszerzenia powiązań infrastrukturalnych z Europą Zachodnią i Północną, budowy zaplecza logistycznego dla handlu, wytwórczości i turystyki;
- eksploatację złóż: węgla brunatnego, gazu, ropy naftowej i innych bogactw, zgodnie z koncesjami i programami rekultywacji terenów, eksploatacja możliwa przy zachowaniu maksymalnej ochrony środowiska;
- istotny postęp w wykorzystaniu dróg wodnych regionu w kierunku Berlina, Szczecina, Śląska, Gdańska, Bydgoszczy dla potrzeb transportu towarów i turystyki. Istnieją preferencje lokalizacyjne dla działalności gospodarczej w rejonach portów rzecznych;
- powiększenie i wzbogacenie bazy mieszkaniowej, naukowej, usługowej i turystycznej.

Dokument postuluje szereg różnych działań, m.in.:

1. Systematyczne aktualizowanie informacji o zabytkach regionu przez uzupełnianie portalu internetowego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. Włączenie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w procesy gospodarcze i rynkowe w drodze kompromisu między zasadami ochrony a wymogami i prawami ekonomii.
3. Aktywne przyciąganie inwestorów dla zagospodarowania zabytków poprzez stosowanie zachęt inwestycyjnych, skuteczną pomoc publiczną i kreowanie partnerstwa publiczno-prywatnego.
4. Poszerzanie ofert turystycznych na bazie dziedzictwa kulturowego poprzez szerokie udostępnianie zabytków (szlaki kulturowe), łączenie różnych imprez z miejscowymi obiektami zabytkowymi.
5. Wspieranie turystyki wiejskiej opartej m.in. o gospodarstwa agroturystyczne, imprezy typu „Święto chleba” (Bogdaniec), „Dzień pieroga” (Budachów) itp.
6. Kreowanie symbolicznego wizerunku miejscowości przez określony, charakterystyczny zabytek, czy element dziedzictwa niematerialnego.
7. Kontynuowanie owocnego współdziałania wojewódzkiego urzędu konserwatorskiego i władz samorządowych w organizowaniu Dni Ochrony Zabytków i Europejskich Dni Dziedzictwa.
8. Poszerzanie zakresu społecznej edukacji przez wspieranie lokalnych inicjatyw związanych z popularyzowaniem dziedzictwa kulturowego.
9. Poszerzanie edukacji dzieci i młodzieży ukierunkowanej na kształcenie patriotyzmu lokalnego w formie „małej ojczyzny” z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego.
10. Promowanie i wspieranie wszelkich inicjatyw zmierzających do wykorzystania dziedzictwa kulturowego (turystyka, zagospodarowanie zabytków), a przez to aktywizacja lokalnych społeczności, tworzenia nowych miejsc pracy i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu, szczególnie na wsi.
11. Wspieranie działań popularyzatorskich w atrakcyjny sposób – lokalne wydarzenia z przeszłości (muzea) oraz wiedzę o dawnych rzemiosłach, zajęciach, obyczajach, kuchni wiejskiej itp. (skanseny w Ochli i Bogdańcu).
12. Wspieranie muzeów w działaniach popularyzujących, poprzez wystawy i imprezy, walory dziedzictwa kulturowego, lokalną tradycję i historię.

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH POWIATU).

Program Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego z horyzontem czasowym do 2030 roku.

Na terenie Powiatu Krośnieńskiego można wyróżnić kilka obszarów, które wymagają podjęcia działań:

- Poprawa stanu technicznego zabytkowych obiektów;

Za najważniejsze zadania Powiatu Krośnieńskiego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w niniejszym Programie należy uznać:

- Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości będących własnością Powiatu;
- Udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych;
- Rzetelna realizacja ustawowych obowiązków administracyjnych w zakresie opieki nad zabytkami;
- Wspieranie zainteresowanych gmin w inicjatywach tworzenia parków kulturowych;
- Wspieranie inicjatyw w sprawie ustanawiania Pomników Historii;
- Upowszechnianie wiedzy o zabytkach i zasobach kulturowych Powiatu;
- Współpraca w zakresie utrzymania istniejących i wytyczania nowych szlaków kulturowych;
- Budowa systemu ścieżek rowerowych łączących miejscowości turystyczno-historyczne.

Opracowano analizę SWOT obrazującą mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w kontekście ochrony dziedzictwa kulturowego w naszym powiecie. Zadania powiatu w zakresie zabytków wyznaczono w celu operacyjny 1.2 Ochrona i Rewaloryzacja Zasobów Dziedzictwa Kulturowego, Działaniu 1.2.1 Zapewnienie właściwej opieki nad obiektami zabytkowymi oraz sprawnej administracji w zakresie dóbr kultury

Plan ochrony zabytków Powiatu Krośnieńskiego na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych stanowi integralny element lokalnej polityki bezpieczeństwa kulturowego. Jego celem jest zapewnienie gotowości służb, instytucji kultury oraz właścicieli zabytków do skutecznego reagowania i minimalizowania strat w przypadku zagrożenia dziedzictwa kulturowego na terenie Powiatu Krośnieńskiego. Obecnie dokument znajduje się w uzgodnieniu u Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora zabytków.

„Program współpracy Powiatu Krośnieńskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2025-2027”

Realizacja zadań publicznych przy udziale organizacji pozarządowych w znaczący sposób wpływa na poprawę warunków życia mieszkańców powiatu krosnieńskiego oraz na rozwój naszych miast i wsi. Wiele dziedzin życia społecznego nie mogłoby już funkcjonować bez aktywności obywatelskiej. Działalność

organizacji pozarządowych w sferze zadań publicznych, zwana działalnością pożytku publicznego, jest istotną cechą społeczeństwa demokratycznego, a zarazem elementem spajającym i aktywizującym społeczność lokalną.

Program określa zasady, zakres i formy współpracy powiatu krośnieńskiego z trzecim sektorem, a także priorytetowe zadania publiczne, których realizacja związana jest z ich finansowaniem lub dofinansowaniem z budżetu powiatu. Spodziewanymi efektami współpracy są: wzrost dynamiki i efektywności działań na rzecz społeczności lokalnej oraz podniesienie jakości życia mieszkańców.

4.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU.

4.2.1 Zarys historii obszaru Powiatu Krośnieńskiego

Obszar obejmujący granice Powiatu Krośnieńskiego był niemył świadkiem wielu ciekawych wydarzeń. Położenie, walory przyrodnicze i hydrograficzne, a przede wszystkim rola polityczna wyryły wyraźnie piętno na jego rysach.

Po raz pierwszy człowiek stanął na tej ziemi ponad 10 000 lat temu. Był to zapewne pierwotny myśliwy, którego już wtedy przyciągnęła natura. Jednak wówczas główną zdobyczą były renifery. Około roku 500 p.n.e. ziemie te najechali Scytowie, wojownicy pochodzenia irańskiego. W VII – VIII wieku w dorzeczu rzeki Odry zaczął umacniać się żywioł Słowiański. Tereny dzisiejszego Powiatu znalazły się pod wpływem trzech wielkich plemion Słowiańskich. Zachodnia część – Łużyczan, południowa – Dziadoszan, a północna – Polan. Zaczęły powstawać silne grody oraz powiązane z nimi ośrodki handlu i rzemiosła. Doceniono strategiczną rolę przeszkód jakimi były: Odra, Bóbr, Nysa, ogromnych i trudnych do przejścia puszczy. Najważniejszą rolę odegrało Krosno, które strzegło granic przed najazdami obcych możnowładców. To ono broniło dróg do państwa Polan, a później Polski. I mimo, że niemal zawsze było zdobywane, spełniało swój cel zasadniczy – opóźniało marsz przeciwników, władców Niemiec. Gdy Krosno pełniło rolę warowni, Gubin stał się ważnym ośrodkiem gospodarczym. Położenie zmuszało kupców podążających z Wielkopolski w kierunku Łużyc i Niemiec do podążania przez obszar Środkowej Odry. Lata konfliktów, klęsk żywiołowych i epidemii przeplatały się z okresami gospodarczej prosperity. Mieszkańcy oferowali bogactwa zamieszkiwanych przez nich ziem: ryby, owoce lasu, drewno, zwierzęta i wyrób który rozślawiał oba miasta, wyśmienite wino. Obok siebie, w pokojowej koegzystencji żyli Polacy, Niemcy i Żydzi.

W 1138 r. w wyniku podziału dokonanego przez Bolesława Krzywoustego, tereny dzisiejszego Powiatu Krośnieńskiego przypadły w udziale Władysławowi Wygnańcowi i późniejszym jego spadkobiercom. Największy rozwój regionu nastąpił na początku XIII w. pod panowaniem Henryka Brodatego, który zmarł na krośnieńskim zamku w 1238 r. Śmierć tego ambitnego księcia spowodowała, że ziemie Środkowego

Nadodrza zostały rozdarte przez kilku sąsiednich władców. Gubin i okoliczne wsie dostały się pod panowanie margrabiego Miśni Henryka Illustrisa, a Krosno i Bobrowice z przylegającymi ziemiami stały się pod koniec XIII w. na krótko własnością arcybiskupstwa magdeburskiego. W wyniku konfliktów, targów i powiązań gospodarczo – politycznych niemal co kilkadziesiąt lat ziemia krośnieńsko- gubińska zmieniała swego właściciela. Na początku XIV w. część ziem z Krosnem przypadła w udziale śląskim książętom (m.in. Henrykowi VI, Ruprechtowi Legnickiemu i Wacławowi Krośnieńskiemu), natomiast Gubin przeszedł w ręce Askończyków i Wittelsbachów. W niespokojnym XV wieku nastąpiły nowe zmiany i nastali nowi panowie. Brandenburczycy opanowali Krosno, Bytnicę i Bobrowice, natomiast mieszkańcy Gubina zostali poddani królów czeskich. Kolejne dwa stulecia – XVI i XVII okazały się niezwykle dramatyczne. Następowoło wyludnienie niektórych wsi, a także miast spowodowane nasileniem klęsk żywiołowych i epidemii. Zdarzały się nawet niespotykane współcześnie trzęsienia ziemi. W drugiej połowie XVII w. nastąpiło ożywienie gospodarcze i umysłowe. Spowodowane to było rozwojem szlaków handlowych, względnym spokojem i napływem innowierców, m.in. wypędzonych z Polski Arian (1667 r.). Zaczęły powstawać huty żelaza, kwitło sukiennictwo i tkactwo. Renesans przeżywało podupadłe winiarstwo, a rangę miast podnosiło funkcjonowanie mennic, np. w Gubinie, w którym bito monetę dla Augusta II.

Położenie ziem Powiatu Krośnieńskiego w granicach ekspansywnych Niemiec spowodowało, że przez kilka wieków obszar ten przemierzyły niezliczone zastępy wojsk, które najczęściej pozostawiały po sobie śmierć, ruiny i zgłiszcz. W najdawniejszych czasach byli to wojowniczy Scytowie, później Niemcy, Czesi, Wieleci, Husyci, Szwedzi, Rosjanie, Francuzi. Dla obrony ludności i ze względów strategicznych już od 18 stulecia zaczęto lokować na tym terenie jednostki wojskowe. Tradycje wojskowe są wciąż żywe w regionie, mimo likwidacji większości jednostek.

W wyniku konfliktów Krosno Odrzańskie (nazwa obecna) stało się w 1740 r. centralną częścią wielkiego i wpływowego państwa prusko – brandenburskiego. Zgodnie z ustaleniami Kongresu Wiedeńskiego (1815 r.) cały obszar stał się częścią państwa pruskiego (dotychczas Gubin należał do Saksonii). XIX w., który przyniósł triumf pruskiego militarizmu stał się okresem rozwoju gospodarczego, a zwłaszcza przemysłowego terenów nadodrzańskich. Powstała sieć dróg (lata 20-te) i linii kolejowych. Mieszkańcy Beutnitz (Bytnica), Bobersbergu (Bobrowice), Messow (Maszewo) już w roku 1846 mogli dojechać bezpośrednią linią kolejową do Breslau (Wrocławia). Obok przemysłu odzieżowego rozbudowywano huty metali i szkła, eksploatowano złoża torfu. Niemal w każdej większej miejscowości funkcjonowały młyny, tartaki i gorzelnie. Szczególnie dynamicznie rozwijał się Gubin, który w najlepszym okresie miał ponad 45 000 mieszkańców i własną linię tramwajową. Mieszkańcy tych terenów zyskiwali międzynarodową sławę. Należeli do nich - kanclerz Niemiec Leo von Caprivi i architekt, twórca Opery berlińskiej, Georg Wenzeslaus Knobseldorff oraz poeta Alfred Henschke.

Czas II wojny światowej przyniósł ogromne zniszczenia. W przypadku Gubina spowodowane były zaciętkimi walkami, zwłaszcza o tzw. Wzniesienia Gubińskie. Drugie z miast zdewastowały wkraczające oddziały radzieckie. Wojska niemieckie zostały wyparte z terenów Powiatu w kwietniu 1945 r., a już w maju tego samego roku zaczęły tworzyć się załążki polskiej władzy. Pierwszym powojennym Starostą został Józef Kaseja. Przez kilka lat funkcjonowały obok siebie Powiaty: gubiński i krośnieński, które w latach 60 – tych scalono. Reforma administracyjna z roku 1975 na niemal ćwierć wieku zlikwidowała ten szczebel administracji. Powiat w swym dzisiejszym kształcie powstał 1 stycznia 1999 r.. Okres powojenny to powolny, ale systematyczny rozwój miast i wsi ziemi krośnieńsko gubińskiej. W gminach wiejskich rozwijały się spółdzielnie rolnicze i drobne rzemiosło w miastach przemysł metalowy, lekki i przetwórstwo. Następował powolny wzrost liczby ludności. Rok 1989 przyniósł wiele zmian, które na trwałe zmieniły strukturę i gospodarkę regionu. Szansę na ponowny dynamiczny rozwój stwarzają czynniki, które tak wspaniale wykorzystali dawni mieszkańcy tych ziem. Szansą i atutem Powiatu jest jego przygraniczne położenie, bliskość dużych aglomeracji miejskich, ogromne zasoby naturalne, zwłaszcza lasy i rzeki. Wszystkie te walory oraz niezwykła serdeczność i gościnność zamieszkujących te ziemie ludzi pozwala z nadzieją spoglądać w przyszłość.

4.2.2 Krajobraz kulturowy

Tereny Powiatu Krośnieńskiego przed rokiem 1945 były terenami należącymi do Niemiec. Podczas konferencji w Poczdamie ziemie poniemieckie zostały przekazane Polsce i stanowiły trzecią część terytorium państwa polskiego w nowych granicach. Posiadały dla Polski dużą wartość ze względów ekonomicznych, a również politycznych, wojskowych i społecznych. Wielu spośród osiedlonych osób pochodziło z województw zagarniętych po wojnie przez ZSRR, zaś pozostali to osadnicy z tzw. ziem dawnych, głównie z województw poznańskiego, rzeszowskiego, krakowskiego, kieleckiego, łódzkiego i warszawskiego. Władze przesiedliły w ramach akcji „Wisła” ludność pochodzenia ukraińskiego. Dotychczas mieszkali oni w południowo-wschodniej Polsce, w województwach rzeszowskim, lubelskim i krakowskim. W wyniku napływu ludności z całej Polski i nie tylko Powiat Krośnieński charakteryzuje się zróżnicowanym krajobrazem kulturowym, łączącym w sobie wiele cech odzwierciedlających dawne metody adaptacji środowiska naturalnego oraz metody gospodarowania. Charakter tego krajobrazu, obok cech środowiska przyrodniczego jest określany spuścizną materialną w postaci architektury sakralnej, rezydencjonalnej, mieszkalnej, architektury użyteczności publicznej, architektury obronnej, cmentarzy, zespołów zieleni w postaci parków, dziedzictwa archeologicznego określające najstarsze formy osadnicze oraz metody gospodarowania w postaci dziedzictwa niematerialnego. Należy również wskazać, że składnikami określającymi krajobraz kulturowy pozostają takie elementy jak szlaki drogowe, rolnictwo oraz przemysł wpływające na współczesne przemiany i formy krajobrazu. Obok obszarów o wyraźnym zaludnieniu i wysokim stopniu zagospodarowania, można także wskazać na tereny o znacznie mniejszym nasyceniu zaludnienia, gdzie podstawową treścią pozostaje środowisko naturalne przede wszystkim w formie zwartych kompleksów leśnych, poddawanych mniej

intensywnym procesom definiującym działalność człowieka. Brakuje na obszarze Powiatu natomiast obszarów, które można zaliczyć do krajobrazu pierwotnego. Charakter dziedzictwa kulturowego na terenie Powiatu określają dawne podziały historyczne wyraźnie definiujące formy architektoniczne, style, tendencje w obrębie dynamiki przemian minionych okresów. Uwarunkowania historyczne i kulturowe analizowanego obszaru wyraźnie określają różnice w zakresie cech stylowych, artystycznych.

4.2.3 Zabytki nieruchome

Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt. 1).

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- działami architektury i budownictwa,
- działami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (art. 6 ust. 1 pkt. 1).

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6 ust. 2). Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna (art. 9 ust. 1, 2).

Wśród licznych zabytków architektury i budownictwa znajdujących się w granicach Powiatu Krośnieńskiego możemy wskazać obiekty o znaczeniu ponadregionalnym. Do zabytków szczególnych można zaliczyć historyczne, staromiejskie układy urbanistyczne. Poniższa tabela przedstawia ilościowo

najważniejsze zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków rozmieszczone w gminach Powiatu Krośnieńskiego.

Gmina	Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków	Zabytki kościelne	Zabytki pałacowe i dworskie	Domy	Cmentarze	Inne
BOBROWICE	12	3	0	5	2	2
BYTNICA	13	5	5	0	0	3
DĄBIE	20	7	3	6	1	3
GUBIN - gmina	34	9	6	10	2	7
GUBIN – miasto	119	1	0	109	0	9
KROSNO ODRZAŃSKIE	43	6	3	30	0	4
MASZEWO	6	6	0	0	0	0

4.2.4 Zabytki ruchome

Pojęcie zabytek ruchomy, oznacza rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych (art. 3 pkt. 3). Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)- tj.: dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne [piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne], dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne),

- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (art. 6 ust. 1 pkt 2).

Zabytki ruchome pozostają istotnym elementem spuścizny kulturowej, stanowiąc obok takich zespołów jak np. cmentarze, przede wszystkim wyposażenie wnętrz obiektów sakralnych i rezydencjonalnych. Ze względu na stan zachowania obiektów rezydencjonalnych, współcześnie zabytki ruchome pozostają przedmiotem wyposażenia obiektów sakralnych. Tu mimo oczywistych strat wojennych i powojennych, można mówić o stosunkowo rozległym zasobie określonym przez rzeźbę, malarstwo, wyroby rzemiosła użytkowego, obiekty o charakterze sepulkralnym (liczne obiekty sakralne na terenie Powiatu Krośnieńskiego m.in.: Łagów, Trzebule, Czetowice, Kosierz). Charakterystycznym pozostaje również obecność wyposażenia reprezentującego różne style artystyczne, przy czym szczególnie miejsce zajmują przedmioty wyposażenia o charakterze gotyckim i barokowym, wskazać można również szereg obiektów związanych z renesansem, w mniejszym natomiast zakresie można wykazać obiekty reprezentujące style najstarsze takie jak romanizm, podobna sytuacja dotyczy obiektów z okresów młodszych, np. klasycyzm. Należy także wskazać, że wyposażenie obiektów sakralnych łączy niejednokrotnie różne style w obrębie jednej budowli.

4.2.5 Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt. 4). Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Zabytki archeologiczne to, w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarze, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6 ust. 1 pkt 3))

Europejska Konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. uznaje je jako źródło zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych.

Obszar Powiatu Krośnieńskiego został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych dotychczasowych założeniach obejmuje bowiem 2 etapy badawcze:

- 1) kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach;
- 2) badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje

pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie. Spośród bliżej rozpoznanych zasobów archeologicznych do najliczniejszych należą pozostałości obozowisk i osad otwartych, cmentarzyska ciałopalne i kurhanowe. Dużą grupę stanowią grodziska wraz z przyległymi osadami. Zasób dziedzictwa archeologicznego na terenie Powiatu Krośnieńskiego pozostaje reprezentatywny dla wszystkich kultur o charakterze przedhistorycznym. Natomiast istotnym elementem tej spuścizny pozostają zasoby związane z okresami historycznymi, mające zasadnicze znaczenie dla badań procesów osadniczych i ich form począwszy od okresu średniowiecznego. Znaczenie dziedzictwa archeologicznego pozostaje jednym z podstawowych wyzwań dla podejmowanych działań ochronnych, nadto działań związanych z jego popularyzacją. Dziedzictwo archeologiczne, zwłaszcza obiekty takie jak grodziska, wały stanowią istotny składnik krajobrazu kulturowego o charakterze wizualno-przestrzennym. Z punktu widzenia ochrony, dziedzictwo archeologiczne pozostaje także obszarem konfliktogennym, głównie ze względu na znaczenie przy wszelkich podejmowanych inwestycjach budowlanych.

4.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Powiatu Krośnieńskiego nie występują muzea, co nie oznacza, że nie ma miejsc w których można znaleźć zbiory historyczne. Największymi zbiorami mogą poszczycić się Centrum Artystyczno – Kulturalne „Zamek” w Krośnie Odrzańskim oraz Izba Muzealna Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Gubińskiej w Gubinie.

Głównym celem CAK „Zamek” jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspokajającej potrzeby kulturalne mieszkańców oraz upowszechnianie i promocja kultury lokalnej w kraju i zagranicą. Aby móc osiągnąć wyznaczone przez siebie cele, CAK „Zamek” realizuje różnego rodzaju zadania, a mianowicie:

- prowadzi izbę muzealną, m.in. organizując wystawy i opiekując się przedmiotami posiadającymi wartość historyczną i estetyczną;
- współpracuje z placówkami oświatowymi, instytucjami i stowarzyszeniami kulturalnymi oraz organizacjami pozarządowymi w dziedzinie kultury i sztuki;
- stwarza warunki dla podtrzymywania tradycji folklorystycznych, w tym rękodzieła ludowego i artystycznego.

Zobaczyć tu można między innymi salę poświęconą 1000-letniej historii Krosna Odrzańskiego. W niej znajduje się diorama przedstawiająca obronę grodu krosnieńskiego w 1005 roku. Dodatkowo można obejrzeć figury rycerzy z wieków średnich. W kolejnej wystawie „Od grodu do miasta” na ekspozycję składają się diorama i makiety, za pomocą których podjęto próbę odtworzenia najpierw obwarowań grodu, następnie samego grodu i w końcu dolnego miasta w okresie średniowiecza. Można również zapoznać się z tym „Co na zamku

znaleziono?” Tutaj znajdują się eksponaty pozyskane z prac porządkowych i remontowych, które były prowadzone na zamku. Przedmioty codziennego użytku pochodzą z samego zamku i z jego bezpośredniego otoczenia. Świadczą one o smaku, guście i zamożności mieszkańców samego zamku, jak i miasta.

Izba Muzealna Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Gubińskiej gromadzi eksponaty dotyczące, pradziejów, sztuki użytkowej, miejsc oraz historii miasta Guben do 1945 roku i Gubina po 1945 roku, a także historii Dolnych Łużyc oraz jednostek Wojska Polskiego w garnizonie Gubin w latach 1952-2001. Działalność SPZG na tym jednak się nie kończy. To lokalne muzeum jest miejscem gdzie prowadzone są na co dzień lekcje historii dla dzieci, młodzieży i osób starszych. Tu dokumentuje się i archiwizuje historię miasta i regionu, prowadzi działalność na rzecz ochrony zabytków, zbiera fotografie, dokumenty z przeszłości miasta oraz nagrania wideo. Stowarzyszenie współpracuje z jednostkami oświatowymi, samorządowymi miasta. Utrzymuje regularne kontakty z Gubner Heimatbund e.V. oraz z Muzeum Miasta i Przemysłu w Guben, z którym regularnie realizuje wspólne projekty partnerskie, w tym m. in. każdego roku we wrześniu odbywa się Noc Muzeów. Izba Muzealna SPZG odgrywa ważną rolę oświatową i naukową w życiu Euromiasta Gubin-Guben. Jest centrum kulturalnym i historycznym, integrującym społeczności obu miast. "UCHRONIĆ OD ZAPOMNIENIA" - tak brzmi motto działalności Izby Muzealnej realizowane w codziennym działaniu.

W szkołach miejskich oraz wiejskich, w klasach historycznych znajdziemy gabloty ze zbiorami uczniów, którzy znajdowali swoje „skarby” na strychu czy ogródku babci, co nie zmniejsza ich wartości i nakreśla dzieje i historię naszego regionu.

4.2.7 Dziedzictwo niematerialne

Bardzo ważną częścią dziedzictwa oprócz zabytków, dzieł sztuki i kolekcji cennych eksponatów jest także tradycja, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom:

- a) tradycje i przekazy ustne między innymi bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamentsy pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne w tym tradycje muzyczne wokalne, instrumentalne i taneczne, widowiska religijne, karnawałowe i doroczne,
- c) praktyki społeczno-kulturowe takie jak zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremoniały lokalne i środowiskowe, zwyczaje odpustowe i pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, sposoby składania życzeń, tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie na przykład meteorologia ludowa,

- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- e) wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym,

wszystko to i wiele innych, niewymienionych tu zjawisk w całym ich bogactwie i różnorodności określamy jednym terminem – niematerialne dziedzictwo kulturowe. Niematerialne dziedzictwo kulturowe, choć kruche, jest niezmiernie istotne w procesie kształtowania tożsamości każdej grupy społecznej i jednostki. Przetwarzanie dziedzictwa niematerialnego w jego wielkim bogactwie jest warunkiem utrzymania różnorodności kulturowej w obliczu postępującej globalizacji. Wzajemne zrozumienie niematerialnego dziedzictwa kulturowego różnych społeczności pomaga w prowadzeniu międzykulturowego dialogu i zachęca do wzajemnego poszanowania innych sposobów życia. Ta wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego dostrzeżona została przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony tego dziedzictwa, opracowując jednocześnie jego spójną definicję, która brzmi: „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakt i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami oraz zasadom zrównoważonego rozwoju”.

Po wejściu w życie Konwencji w naszym kraju (16 sierpnia 2011 r.) nakreślone przez UNESCO dziedziny zostały przeformułowane przez Działający przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Zespół ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, aby odzwierciedlały Polską specyfikę:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- praktyki społeczno-kulturowe,
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

W najprostszym ujęciu niematerialne dziedzictwo kulturowe to wszystkie przekazane nam przez przodków nieuchwytnie przejawy tego, co tworzy naszą grupową, narodową, etniczną bądź religijną tożsamość. Wzmacnia poczucie przynależności do społeczności lokalnej czy też narodowej, innymi słowy określa nasze miejsce w świecie. Są to więc odziedziczone po przeszłych pokoleniach praktyki, wiedza, wyobrażenia, idee i wartości, umiejętności, przekazy, ale też związane z nimi artefakty, przedmioty czy też

miejsca. Wiedza na ten temat została nam przekazana przez naszych dziadków, rodziców, w szkole, w trakcie świąt i uroczystości. Jako depozytariusze tego dziedzictwa, jesteśmy za nie odpowiedzialni i to od nas samych zależy, czy zostanie ono przekazane następnym pokoleniom.

4.3 WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW NA TERENIE POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO.

Lp.	Obiekt	Miejscowość	Gmina	Adres	Numer	Data
1.	Dom Marii Stefankiewicz	Bobrowice	Bobrowice		725	15.01.1964
2.	Dom nr 59	Bobrowice	Bobrowice		L-909/A (d.726)	15.01.1964
3.	Kościół pw. Podwyższenia Świętego Krzyża	Bobrowice	Bobrowice		2117	06.05.1971
4.	Dom nr 145	Bobrowice	Bobrowice		L-118/A (d. 723)	15.01.1964
5.	Dom nr 29	Bobrowice	Bobrowice		L-119/A (d. 724)	15.01.1964
6.	Apteka - dom nr 144	Bobrowice	Bobrowice		L-120/A (d. 722)	15.01.1964
7.	Aleja lipowa położona w ciągu drogi wojewódzkiej nr 287 w Bobrowicach	Bobrowice	Bobrowice		L-896/A	08.11.2022
8.	Mozaika znajdująca się na elewacji zachodniej budynku mieszkalnego nr 7A	Dychów	Bobrowice		L-970/A	26.11.2024
9.	Kościół fil. pw. Niep. Poczęcia NMP	Janiszowice	Bobrowice		737	15.01.1964
10.	Cmentarz ewangelicki, przykościelny	Janiszowice	Bobrowice		3294	03.03.1994
11.	Kościół fil. pw. Najświętszego Serca Jezusowego	Tarnawa krośnieńska	Bobrowice		2131	07.05.1971
12.	Cmentarz ewangelicki, przykościelny	Tarnawa krośnieńska	Bobrowice		3295	14.03.1994
13.	Kościół fil. P.w. św. Józefa	Budachów	Bytnica		2925	01.07.2005
14.	Kuźnia	Budachów	Bytnica		727	15.01.1964
15.	Zespół parkowy	Budachów	Bytnica		2926	12.04.1977

16.	Dawny zbór ewangelicki ob. rzymskokatolicki kościół filialny p.w. św. Józefa	Budachów	Bytnica	dz. nr 98	L-170/A	1.07.2005
17.	Plebania	Bytnica	Bytnica		L-760/A (d.729)	15.01.1964
18.	Dwór (ob. szkoła podstawowa)	Bytnica	Bytnica		730	15.01.1964
19.	Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła	Bytnica	Bytnica		L-444/A (d. 728)	15.01.1964
20.	Kościół konstrukcji szkieletowej filialny pw. św. Jana Chrzciciela (działka na której zlokalizowany jest kościół wpisana do rejestru zabytków jako park dworski)	Grabin	Bytnica		L-449/A (d. 2123)	06.05.1971
21.	Dwór Żychlińskich	Grabin	Bytnica		2124	06.05.1971
22.	Park dworski	Grabin	Bytnica		3235	06.11.1990
23.	Pałac /dworek myśliwski/	Gryżyna	Bytnica		L-450 (d. 3018)	04.05.1978
24.	Park pałacowy wraz z kaplicą - mauzoleum	Gryżyna	Bytnica		3219	03.09.1984
25.	Dawny kościół ewangelicki obecnie rzymskokatolicki kościół filialny pw. Chrystusa Króla wraz z otoczeniem w granicach działki nr 111	Dobrosułów	Bytnica		L-428/A	20.05.2011
26.	Pałac wraz z zabudowaniami gospodarczymi i dawną oficyną oraz park krajobrazowy i obszar zespołu budynków, ogród warzywny wraz ze znajdującym się na jego terenie domem ogrodnika i szklarnią	Brzeźnica	Dąbie		L-68 (d.3033)	25.07.1978
27.	Kościół pw. Wszystkich Świętych	Ciemnice	Dąbie		2118	06.05.1971

28.	Kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego	Dąbie	Dąbie		2119	06.05.1971
29.	Kościół pw. Nawiedzenia NMP	Kosierz	Dąbie		2125	06.05.1971
30.	Pałac	Kosierz	Dąbie		2126	07.05.1971
31.	Folwark - gorzelnia, obora, magazyn, owczarnia, stodoła, stodoła, magazyn, stajnia	Kosierz	Dąbie		2127	07.05.1971
32.	Park krajobrazowy	Kosierz	Dąbie		3216	30.05.1984
33.	Kościół pw. MB Częstochowskiej (nieużytkowany)	Lubiatów	Dąbie		L-457 (d.738)	15.01.1964
34.	Kościół pw. Podwyższenia Krzyża i plebania	Łagów	Dąbie		465	20.05.1963
35.	Cmentarz ewangelicki, przykościelny z kościołem z filialnym p.w. Św. Antoniego Padewskiego, murem z cegły, pomnikiem ku czci ofiar I wojny światowej, średniowiecznym krzyżem pokutnym, zachowanymi fragmentami nagrobków, istniejącym starodrzewem	Nowy Zagór	Dąbie		3289	24.01.1994
36.	Kościół pw. św. Elżbiety Portugalskiej wraz z terenem dawnego cmentarza i kamiennym murem	Pław	Dąbie		L-955/A	28.06.2024
37.	Dom	Pław	Dąbie	pl. Kasztanowy 8	L-496/A (d.740)	15.01.1964
38.	Dom drewniany	Pław	Dąbie	Pl. Kasztanowy 10	L-912/A	28.04.2023
39.	Dom	Pław	Dąbie	pl. Kasztanowy 17	L-497/A (d.741)	15.01.1964
40.	Dom	Pław	Dąbie	pl. Kasztanowy 6-7	L-512/A (d.742)	15.01.1964
41.	Dom	Pław	Dąbie	Parkowa 5	743	15.01.1964

42.	Kuźnia (ob. plebania)	Pław	Dąbie	ul. Kościelna 2	744	15.01.1964
43.	Dom mieszkalno - gospodarczy	Szczawno	Dąbie	Główna 19	747	15.01.1964
44.	Kościół pw. św. Jana Chrzcziciela	Trzebule	Dąbie		289	12.04.1961
45.	Zespół pałacowo - parkowy (również teren dawnego sadu)	Trzebule	Dąbie		3220	06.10.1984
46.	Kościół św. Józefa	Chlebowo	Gubin		280	12.04.1961
47.	Dom nr 32	Czarnowice	Gubin		1319	28.09.1964
48.	Stodoła na folwarku	Czarnowice	Gubin		2702	08.04.1977
49.	Założenie cmentarne z XIX- wiecznymi nagrobkami i starodrzewiem	Czarnowice	Gubin		2196	10.11.1975
50.	Stodoła	Dobre	Gubin		1314	08.04.1977
51.	Dworek nr 4	Drzeńsk Mały	Gubin		714	15.01.1964
52.	Kościół /ruina/	Gębice	Gubin		284	12.04.1961
53.	Podziemne relikty dawnego zamku wchodzącego w skład zespołu zabudowy zamkowej - z rej. zabytków zostały skreślone : nadziemna partia dawnego zamku, oficyna zamkowa i brama wjazdowa wchodzące w skład zespołu zabudowy zamkowej	Gębice	Gubin		L-580/A (d.469)	20.05.1963
54.	Cmentarz przykościelny wraz z starodrzewami i płytami nagrobnymi	Gębice	Gubin		2197	10.11.1975
55.	Pałac	Grabice	Gubin		468	20.05.1963
56.	Park pałacowy	Gębice	Gubin		L-629/A	16.12.2023
57.	Kościół filialny pw. Matki Bożej Bolesnej	Koperno	Gubin		L-983/A	17.04.2025

58.	Zespół urbanistyczno-krajobrazowy miasta Gubin	Gubin	Gubin o statusie miejskim		62, 3031	15.09.1955, 20.07.1978
59.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	3 - go Maja 2 (d.14)	2528	04.04.1977
60.	Kościół farny pierwotnie św. Wawrzyńca następnie św. Trójcy	Gubin	Gubin o statusie miejskim		L-432/A (d.281)	12.04.1961
61.	Budynki	Gubin	Gubin o statusie miejskim	3 - go Maja 3	2286	19.07.1976
62.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Bohaterów 3	L-488/A 2344	19.07.1976
63.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 1	L-960/A (d.2257)	19.07.1976
64.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 11	2263	19.07.1976
65.	Willa	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 15	3259	30.11.1992
66.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 22	2264	19.07.1976
67.	Budynek spedycyjny firmy W.Wilke, ob. Budynek handlowy	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 3	2258	19.07.1976
68.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 6	2259	19.07.1976
69.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Dąbrowskiego 8	2262	19.07.1976
70.	Zespół fabryczny (piekarnia) wraz z terenem w granicach dz. nr 26	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Fabryczna 5	3266	30.11.1992
71.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Jedności Robotniczej 6	716	15.01.1964
72.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Konopnickiej 4	L-959/A (d.717)	15.01.1964
73.	Zespół willowo – ogrodowy obejmujący: 1. Willę 2. Założenie ogrodowe 3. Fontannę 4. Rzeźba figuralna 5. Altanę,	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Kunickiego 4	L-104/A (d.3276)	05.05.1993 30.07.2003

	w granicach dz. nr 29/1, 29/2, 14/1					
74.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Lenino 3	2345	19.07.1976
75.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Lenino 5	2346	19.07.1976
76.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Lenino 7	2518	04.04.1977
77.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Obrońców Pokoju 1	2343	06.08.1976
78.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Obrońców Pokoju 5	L-244/A (d. 2527)	04.04.1977
79.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Obrońców Pokoju 7	L- 245/A (d. 2288)	19.07.1976
80.	Willa	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Oświęcimska 1	3261	30.11.1992
81.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Oświęcimska 2	L-395/A (d.2266)	19.07.1976
82.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Oświęcimska 3	2265	19.07.1976
83.	Dom mieszkalny	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Oświęcimska 4	2688	21.11.1976
84.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 3	2289	19.07.1976
85.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 6	L-386/A (d. 2525)	04.04.1977
86.	Budynek mieszkalny	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 7	3316	27.10.1994
87.	Willa w granicach działki nr 243	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 8	L-217/A (d. 3317)	02.11.1994
88.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 9	2530	04.04.1977
89.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 11	2347	19.07.1976

90.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 12	2348	19.07.1976
91.	Ogród tarasowy wraz z ogrodem przednim	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 12 Królewska	L-904/A	19.01.2023
92.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 14	2290	19.07.1976
93.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 16	2349	19.07.1976
94.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 18	2531	04.04.1977
95.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 21	2350	19.07.1976
96.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 23	2267	21.11.1976
97.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 24	2517	04.04.1977
98.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 25	L-696/A (d.2519)	04.04.1977
99.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 26	2520	04.04.1977
100.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 27	L-239/A (d. 2521)	04.04.1977
101.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 28	L-587/A (d.2291)	19.07.1976
102.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 28 a	2292	19.07.1976
103.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 29	L-352/A (d. 2532)	04.04.1977
104.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 39	L-807/A (d.2293)	19.07.1976
105.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 42	2294	19.07.1976
106.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 43	L-748/A (d.2295)	19.07.1976
107.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 47	L-780/A (d. 2522)	04.04.1977

108.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 48	2296	19.07.1976
109.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 49	L-832/A (d. 2523)	04.04.1977
110.	Willa wraz z otaczającą ją ogrodem w granicach dz. nr 171	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 50	L-594/A (d.3315)	26.10.1994
111.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 179	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 57	L-618/A (d. 3263)	30.11.1992
112.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 61	3264	30.11.1992
113.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 64	2524	04.04.1977
114.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 176	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piastowska 65	3265	30.11.1992
115.	dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Picka 5 (ob. Różana 5)	360	12.09.1961
116.	Budynki przemysłowe – 1. Winiarnia 2. Oficyna	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Piwna 1	3252	27.11.1992
117.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Raławicka 1	2281	19.07.1976
118.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Raławicka 6	2282	19.07.1976
119.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Raławicka 33	L-739/A (d.2342)	06.08.1976
120.	Kamienica	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Roosevelta 8	L-668/A (d.3318)	02.11.1994
121.	Kamienica	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Roosevelta 10	L-669/A (d.3319)	02.11.1994
122.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 4	2516	21.11.1976
123.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 5	2274	19.07.1976

124.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 12	2275	19.07.1976
125.	Budynek usługowy	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 14b	3345	04.08.1997
126.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 16	2336	19.07.1976
127.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 17	2526	04.04.1977
128.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 18	L-215/A (d.2582)	21.11.1976
129.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 19	2338	19.07.1976
130.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 26	2339	06.08.1976
131.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 27	L-929/A (d.2276)	19.07.1976
132.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 28	2529	04.04.1977
133.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 29	2277	19.07.1976
134.	Budynek ob. szpital	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 35	L-511/A (d.2278)	19.07.1976
135.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 44	2340	06.08.1976
136.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 46	2341	06.08.1976
137.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 55	715	15.01.1964
138.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 58	2279	19.07.1976
139.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Śląska 74	2280	19.07.1976
140.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkoła 2 (d. Świerczewskiego 2)	L-694/A (d.2297)	19.07.1976

141.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 4 (d. Świerczewskiego 4)	2298	19.07.1976
142.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 6 (d. Świerczewskiego 6)	2299	19.07.1976
143.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 8 (d. Świerczewskiego 8)	2300	19.07.1976
144.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 10 (d. Świerczewskiego 10)	L-241/A (d. 2301)	19.07.1976
145.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 12 (d. Świerczewskiego 12)	2302	19.07.1976
146.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 13 (d. Świerczewskiego 13)	2306	19.07.1976
147.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 14 (d. Świerczewskiego 14)	2303	19.07.1976
148.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 16 (d. Świerczewskiego 16)	2304	19.07.1976
149.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 17 (d. Świerczewskiego 17)	2307	19.07.1976
150.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 18 (d. Świerczewskiego 18)	2305	19.07.1976
151.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 19 (d. Świerczewskiego 19)	L-430/A (d. 2308)	19.07.1976
152.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 20 (d. Świerczewskiego 20)	L-435/A (d. 2534)	04.04.1977
153.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 22 (d. Świerczewskiego 22)	2535	04.04.1977
154.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 24 (d. Świerczewskiego 24)	2536	04.04.1977
155.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Szkolna 45 (d. Świerczewskiego 45)	2309	19.07.1976

156.	Willa	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wojska Polskiego 9	3260	30.11.1992
157.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wojska Polskiego 20	2270	19.07.1976
158.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wojska Polskiego 22	2271	19.07.1976
159.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wojska Polskiego 25	2268	19.07.1976
160.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wojska Polskiego 59	2269	19.07.1976
161.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wyspiańskiego 6	2283	19.07.1976
162.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wyspiańskiego 11	L-353/A (d. 2284)	19.07.1976
163.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Wyspiańskiego 13	L-490/A 2285	19.07.1976
164.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 201	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Zwycięstwa 1	3258	27.11.1992
165.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 208	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Zwycięstwa 18	3253	27.11.1992
166.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 209	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Zwycięstwa 20	3254	27.11.1992
167.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 210	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Zwycięstwa 22	3255	27.11.1992
168.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 211	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Zwycięstwa 24	3256	27.11.1992
169.	Willa wraz z otaczającym ją terenem w granicach dz. nr 212	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Zwycięstwa 26	3257	27.11.1992
170.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Żwirki i Wigury 24	3262	30.11.1992
171.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Platanowa 13 (d. Żymierskiego 13)	2333	12.07.1976

172.	Budynek	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Platanowa 15 (d. Żymierskiego 15)	2334	19.07.1976
173.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Platanowa 16 (d. Żymierskiego 16)	2272	19.07.1976
174.	Dom	Gubin	Gubin o statusie miejskim	Platanowa 19 (d. Żymierskiego 19)	L-808/A (d.2273)	19.07.1976
175.	Ratusz	Gubin	Gubin o statusie miejskim		282	12.04.1961
176.	Baszty i fragmenty murów obronnych	Gubin	Gubin o statusie miejskim		283	12.04.1961
177.	Zespół zabudowy dworskiej: dwór.	Kozów	Gubin		1316	28.09.1964
178.	Park podworski	Luboszyce	Gubin		9	20.07.1949
179.	Pałac	Luboszyce	Gubin		467	20.05.1963
180.	Stodoła drewniana	Luboszyce	Gubin		L-816/A	05.12.2018
181.	Dom mieszkalny nr 2 (ob. nr 3)	Łazy	Gubin		1310	28.09.1964
182.	Dom nr 22 (d.27)	Łazy	Gubin		1312	28.09.1964
183.	Dom nr 34, (ob. nr 40)	Łomy	Gubin		720	15.01.1964
184.	Zespół kościelny w skład którego wchodzi: kościół ewangelicki ob. Rzymskokatolicki pw. św. Franciszka z Asyżu w granicach murów zewnętrznych, w jego gabarytach wraz z elementami historycznego wystroju, przykościelny cmentarz ewangelicki, mur ceglany	Mielno	Gubin		L-376/A	05.03.2010
185.	Dom mieszkalny	Mielno	Gubin		1307	28.09.1964
186.	Dom mieszkalny nr 6	Mielno	Gubin		1308	28.09.1964

187.	Dom mieszkalny, budynek gospodarczy	Polanowice	Gubin	Polanowice 18	1306	28.09.1964
188.	Kościół fil. pw. Świętej Rodziny	Sękowice	Gubin		L-443/A (d. 472)	25.05.1963
189.	Kościół św. Józefa	Stargard Gubiński	Gubin		285	12.04.1961
190.	Kościół parafialny pw. Św. Jana od Krzyża	Starosiedle	Gubin		286	12.04.1961
191.	Budynek mieszkalno - gospodarczy	Starosiedle	Gubin		1333	28.09.1964
192.	Kościół par. św. Antoniego	Strzegów	Gubin		279	10.04.1961
193.	Tartak wodny	Wałowice	Gubin		388,1366	02.04.1963
194.	Dom mieszkalno - gospodarczy nr 17	Węgliny	Gubin		1304	28.09.1964
195.	Wiatrak - holender	Węgliny	Gubin		3168	19.06.1980
196.	Kościół konstrukcji szkieletowej pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Witaszkowo	Gubin		L-447/A (d. 1303)	28.09.1964
197.	Dawna wieża mieszkalna	Sękowice	Gubin		L-632/A	30.12.2013
198.	Budynek mieszkalny	Starosiedle	Gubin		1333	28.09.1964
199.	Dawny kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki kościół pw. Wniebowstąpienia Pańskiego wraz z terenem dawnego cmentarza na działce 363/2 o pow. ok. 0,18 ha i pomnikiem ku czci poległych podczas I Wojny Światowej	Czarnowo	Krosno Odrzańskie		L-968/A	19.12.2024
200.	Kościół Matki Boskiej Bolesnej	Czetowice	Krosno Odrzańskie		464	20.05.1963
201.	Zespół pałacowo-parkowo-folwarczny	Kamień	Krosno Odrzańskie		3335	15.05.1996
202.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	B. Chrobrego 14	L-729/A (d.2504)	21.11.1976

203.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	B. Chrobrego 15	2503	21.11.1976
204.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	B. Chrobrego 17	2572	21.11.1976
205.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	B. Chrobrego 2	2505	21.11.1976
206.	Kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Pl. Św. Jadwigi Śląskiej	L-524/A (d.287)	12.04.1961
207.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Chrobrego 25	2618	21.11.1976
208.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Pl. Wolności 5	L-712/A (d.2508)	21.11.1976
209.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Pocztowa 26	L-243/A (d. 2507)	21.11.1976
210.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Pocztowa 28	2506	21.11.1976
211.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Pocztowa 9	149	10.03.1960
212.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Prusa 12	752	15.01.1964
213.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Rybaki 2	753	15.01.1964
214.	Budynek poklasztorny	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Szkolna 4	L-389/A (d. 750)	15.01.1964
215.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 1 (d. Walki Młodych 1)	754	15.01.1964
216.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 11 (d. Walki Młodych 11)	759	15.01.1964
217.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 13 (d. Walki Młodych 13)	760	15.01.1964
218.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 15 (d. Walki Młodych 15)	761	15.01.1964
219.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 17 (d. Walki Młodych 17)	762	15.01.1964
220.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 19 (d. Walki Młodych 19)	763	15.01.1964
221.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 21 (d. Walki Młodych 21)	L-971/A (d.764)	15.01.1964
222.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 25 (d. Walki Młodych 25)	766	15.01.1964

223.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 27 (d. Walki Młodych 27)	L-872/A (d.767)	15.01.1964
224.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 29 i 31 (d. Walki Młodych 29 i 31)	2509	21.11.1976
225.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 3 (d. Walki Młodych 3)	755	15.01.1964
226.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 33 (d. Walki Młodych 33)	768	15.01.1964
227.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 5 (d. Walki Młodych 5)	756	15.01.1964
228.	Kościół pw. św. Andrzeja	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	ul. Kościelna	L-27/00	06.02.2000
229.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 7 (d. Walki Młodych 7)	L-744/A (d. 757)	15.01.1964
230.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Mnichów 9 (d. Walki Młodych 9)	758	15.01.1964
231.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Wąska 10	L-956/A (d.773)	15.01.1964
232.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Zamkowa 10 (d. ZBOWID 10)	751	15.01.1964
233.	Budynek	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Zamkowa 14 (d. ZBOWID 14)	2581	21.11.1976
234.	Kamienica	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Żeromskiego 10	770	15.01.1964
235.	Zespół urbanistyczno-krajobrazowy (otoczenie 1 km)	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie		102, 2179	08.07.1958 31.03.1975
236.	Mury obronne	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie		288	12.04.1961
237.	Zamek książęcy	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie		L-81/1- 2/A (d.82)	25.02.1958
238.	most drogowy nad rzeką Odrą	Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	pas drogi przy ul. Ariańskiej; dz. nr 1/1, 128, 1048/8	L-600/A	13.08.2013
239.	Kościół fil. pw. Chrystusa Króla	Łochowice	Krosno Odrzańskie		2129	07.05.1971
240.	Dwór	Osiecznica	Krosno Odrzańskie		471	20.05.1963
241.	Kościół św. Piotra i Pawła	Osiecznica	Krosno Odrzańskie		739	15.01.1964
242.	Dom	Radnica	Krosno Odrzańskie	104	745	15.01.1964

243.	Kościół pw. WNMP	Gęstowice	Maszewo		470	20.05.1963
244.	Kościół /ruina/	Korczyców	Maszewo		736	15.01.1964
245.	Kościół parafialny pw. św. Wojciech Bp i M.	Maszewo	Maszewo		748	15.01.1964
246.	Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Rybaki	Maszewo		L-491/A (d.746)	15.01.1964
247.	Kościół / ruina /	Trzebiechów	Maszewo		749	15.01.1964
248.	Dawny kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki filialny pw. Najświętszej Marii Panny Częstochowskiej wraz z otoczeniem w granicach działki nr 61	Lubogoszcz	Maszewo	dz. 61	L-513/A	20.07.2012
249.	Kościół ewangelicki, ob. Rzymskokatolicki pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Rzeczycy, gm. Maszewo	Rzeczycza	Maszewo		L-870/A	26.11.2021

4.4 WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW NA TERENIE POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO.

Miejscowość	Gmina	Zabytek	Nr rejestru Ks. B	Materiał	Czas powstania	Styl	Twórca (nazwisko, imię, lokalizacja)
Bobrowice	Bobrowice	Monstrancja	131	srebro złożone	2 poł. XVIII w.	rokoko	
Bobrowice	Bobrowice	Lichtarz	131	żeliwo	pocz. XIX w.	klasycyzm	
Bobrowice	Bobrowice	Obraz Ukrzyżowanie (pierwotnie ołtarzowy)	L-B-128	olej na płótnie	1890 r.	historyzm	Ernst Christian Pfannschmidt ? (kopia wg obrazu Carla Gottfrieda Pfannschmidt z 1874 r.)
Bobrowice	Bobrowice	Organy piszczałkowe	L-B-204	stop metali, drewno malowane	1857 r. - szafa; 1912 r. - instrument	historyzm	instrument - Gustav Heinze, Żary (opus 58)
Budachów	Bytnica	Ambona (pierwotnie część ołtarza ambonowego)	137	drewno malowane	1789 r.	klasycyzm	Johann Gottlieb Linder zakrystianin (?)
Budachów	Bytnica	Płyta nagrobna pastora Johanna George Ficker (10.05.1681-21.09.1753) i jego żony Marthy Margarethy z d. Birkholz oraz ich syna Johanna Gottlieba Ficker	137	piaskowiec	ok. 1753 r.	późny barok	
Budachów	Bytnica	Świecznik wiszący	137	drewno malowane	XVIII-XIX w.	barok	
Bytnica	Bytnica	Ołtarz główny	136	drewno polichromowane, złożone	1 poł. XVIII w.	barok	
Bytnica	Bytnica	Ambona	136	drewno malowane	kon. XVIII w.	klasycyzm	
Bytnica	Bytnica	balustrada empory (obiegającej wnętrze nawy)	136	drewno malowane	2 poł. XVII	wczesny barok	

Bytnica	Bytnica	Empora muzyczna	136	drewno malowane	kon. XVIII w.	klasycyzm	
Bytnica	Bytnica	Empory boczne	136	drewno malowane	kon. XVIII w.	klasycyzm	
Ciemnice	Dąbie	Misa chrzcielna	206	cyna	1582 r.	renesans	F.J., Krosno Odrzańskie
Ciemnice	Dąbie	Świeczniki ołtarzowe	206	cyna	1729 r.	barok	warsztat krośnieński?
Dąbie	Dąbie	Zamek do drzwi	133	żelazo	XVII w.	barok	
Gębice	Gubin	Płyta nagrobna Philippa II von Schönaich zm. 158(?)9	ks. A - 2197	piaskowiec	ok. 1589 r.	renesans	
Gębice	Gubin	Płyta nagrobna Christiny von Schönaich z d. Pannwitz	ks. A - 2197	piaskowiec	k. XVI w.	renesans	
Gębice	Gubin	Rzeźba nagrobna z postacią kobiety z krzyżem w dłoni	ks. A - 2197	piaskowiec	XIX w.	klasycyzm	
Gębice	Gubin	Nagrobek N.N. zm. 1815	ks. A - 2197	piaskowiec	ok. 1815 r.	klasycyzm	
Gębice	Gubin	Krzyż nagrobny	ks. A - 2197	żelazo	XVIII w.	barok	
Gęstowice	Maszewo	Ambona	205	drewno polichromowane, złożone	pocz. XVIII w. (po 1703 r.)	późny barok	Johann Ernst Plato
Gęstowice	Maszewo	Empory	205	drewno polichromowane	pocz. XVIII w.	późny barok	Johann Ernst Plato
Gęstowice	Maszewo	Ławy kolatorskie	205	drewno polichromowane	pocz. XVIII w.	późny barok	Johann Ernst Plato
Gęstowice	Maszewo	Szafa organowa	205	drewno polichromowane	1711 r.	późny barok	Gottfried Zeidler
Gęstowice	Maszewo	Płaskorzeźba przedstawiająca parę aniołków	205	stiuk	pocz. XVIII w.	późny barok	
Gęstowice	Maszewo	Plafon	205	stiuk	pocz. XVIII w.	późny barok	

Gęstowice	Maszewo	Dzwon	205	stop miedzi	1727 r.	późny barok	Johann Friedrich Schramm, Frankfurt nad Odrą
Gęstowice	Maszewo	Krata	205	żelazo	XVIII w.	barok	
Gęstowice	Maszewo	Zamek drzwi	205	żelazo	pocz. XVIII w.	barok	
Gęstowice	Maszewo	Balustrada schodów na emporę	205	drewno	pocz. XVIII w.	barok	
Gęstowice	Maszewo	Świecznik - kinkiet	205	drewno	XVIII w.	barok	Johann Ernst Plato
Grabin	Bytnica	Ołtarz główny ambonowy	132	drewno polichromowane	k. XVIII w.	klasycyzm	
Grabin	Bytnica	Rzeźba Św. Małgorzata	132	drewno polichromowane, złocone, srebrzone	ok. 1505-1510	późny gotyk	Mistrz Polptyku z Gościszowic
Grabin	Bytnica	Rzeźba Św. Jan Ewangelista	132	drewno polichromowane, złocone, srebrzone	ok. 1505-1510	późny gotyk	Mistrz Polptyku z Gościszowic
Grabin	Bytnica	Rzeźba Św. Paweł (?)	132	drewno polichromowane, złocone, srebrzone	ok. 1505-1510	późny gotyk	Mistrz Polptyku z Gościszowic
Grabin	Bytnica	Rzeźba Św. Piotr (?)	132	drewno polichromowane, złocone, srebrzone	ok. 1505-1510	późny gotyk	Mistrz Polptyku z Gościszowic
Grabin	Bytnica	Świeczniki ołtarzowe	132	mosiądz srebrzony	ok. 1750 r.	rokoko	warsztat brandenburski?
Grabin	Bytnica	Misa chrzcielna	132	stop miedzi	XV/XVI w.	późny gotyk	warsztat południowoniemiecki (norymberski?)

Gubin	Gubin	Fragment nagrobka [...] Friedrich zm. 1828	82	piaskowiec	ok. 1828 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka	82	piaskowiec		późny barok	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka	82	piaskowiec		późny barok	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka	82	piaskowiec	1 poł. XVIII w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna Karla Samuela Schilasky zm. 1796 i Samuela Friedricha Schilasky zm. 1797 oraz Johanna Gottfrieda Schreiber zm. 1797	82	piaskowiec	ok. 1797 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna Johanna Daniela Richter	82	piaskowiec	ok. 1800 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna Johanna Augusta Drwitz zm. 1815 (?)	82	piaskowiec	ok. 1815 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna osoby o nazwisku Kruger	82	piaskowiec	ok. 1839 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski

Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby zm. 1855	82	piaskowiec	ok. 1855 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek Johanne Christinne Graus zm. 1850	82	piaskowiec	ok. 1850 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek Johannы Sophii Caroliny Richter zm. 1797(?) i Johannы Sophii Caroliny Richter z d. Hanewsky zm. 1798	82	piaskowiec	ok. 1798 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna Johanna Gottlieba Kohler zm. 1828 i jego żony Johane Christiane z d. Rudolph zm.	82	piaskowiec	ok. 1828 r.	neobarok	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osób	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna Caroline Dorothei Sch[...] zm. 189. r.	82	piaskowiec	k. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osoby	82	piaskowiec	XVIII w.	późny barok	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osoby	82	piaskowiec	XVIII w.	późny barok	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek N.N. osoby	82	piaskowiec	pocz. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Płyta nagrobna Friderike Dorothei Wilhelmine	82	piaskowiec	ok. 1837 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski

		Mesenlger z d. Voss zm. 1837 (?)					
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osoby	82	piaskowiec	ok. 1815 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek Corony Sophie Hentsch z d. Jahn zm. 1822	82	marmur	ok. 1822	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Fragment nagrobka N.N. osoby	82	piaskowiec	1 ćw. XIX w.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek (część) osoby N.N. zm. 1819	82	piaskowiec	ok. 1819 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Gubin	Gubin	Nagrobek nieznanej osoby	82	piaskowiec	ok. 1855 r.	klasycyzm	warsztat brandenburski
Kosierz	Dąbie	Płyta nagrobna Siegismunda Ernsta von Unruch zm. 1763	134	piaskowiec	ok. 1763 r.	późny barok	
Kosierz	Dąbie	Płyta nagrobna Johanna Georga Klette zm. 1735 (?) i jego żony Ewy Rosiny z d. Kletsenk (?) zm. 1739	134	piaskowiec	ok. 1739 r.	późny barok	
Kosierz	Dąbie	Dzwon	134	stop miedzi	1847-1857	neobarok	Gebrüder Bachmann, Berlin
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	kandelabr	217	kamień, metal?	XIX w.	?	
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	epitafium Carla Friedricha von Lohenstein (1702- 1719)	L-B-142	piaskowiec malowany	ok. 1719 r.	późny barok	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	plyta nagrobna Martina Tielckau zm. 1703 i jego żony Anny Margarethy z d. Harring zm. 1712	L-B-142	piaskowiec	pocz. XVIII w.	późny barok	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Płyta nagrobna pastora Gottfrieda (Johanna Davida?) Klette zm. 1739	L-B-142	piaskowiec	ok. 1739 r.	barok	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Płyta nagrobna pastora Gottfrieda Kletschke zm. 1718	L-B-142	piaskowiec	ok. 1718 r.	barok	warsztat śląski

		i jego żony Anny z d. Rothe zm. 1697 (?)					
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Płyta nagrobna nieznanej z nazwiska Elisabeth zm. 1704	L-B-142	piaskowiec	ok. 1704 r.	barok	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	plyta nagrobna Barbary von Knobelsdorff z d. von Kalckreuth zm. 1599	L-B-142	piaskowiec	k. XVI w.	renesans	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Płyta nagrobna Dorothei Rothe z d. Becker zm. 1658	L-B-142	piaskowiec	ok. 1658 r.	barok	warsztat śląski (kożuchowski?)
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Płyta nagrobna Augustina Hildebrandt zm. 1663	L-B-142	piaskowiec	ok. 1663 r.	barok	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Epitafium Andreasa Georga Klette zm. 1756	L-B-142	piaskowiec	ok. 1756 r.	rokoko	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Obraz "Wskrzeszenie Łazarza"	L-B-142	olej na płótnie	1 ćw. XX w.	historyzm	Carl von Marr
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Grupa rzeźbiarska z alegorycznym przedstawieniem Trójcy Świętej	L-B-142	drewno polichromowane	1 poł. XVIII w.	późny barok	warsztat śląski?
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	rzeźba Matka Boża Bolesna	L-B-142	drewno polichromowane	pocz. XVI w.	późny gotyk	warsztat śląski?
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Organy piszczałkowe	L-B-142	drewno polichromowane, stop metali	ok. 1720 r. / instrument ok. 1930 r.	barok	ok. 1720 r. warsztat łużycki ? / ok. 1930 - Wilhelm Sauer we Frankfurcie nad Odrą
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Chrzcielnica	L-B-142	drewno polichromowane	2 poł. XIX w.	neogotyk	warsztat brandenburski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Krzyż ołtarzowy	L-B-142	cyna	ok. 1852 r.	historyzm	
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Krzyż ołtarzowy	L-B-142	drewno, mosiądz, stop metali	2 poł. XIX w.	historyzm	
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Drzwi wejścia do zakrystii wraz z zamkiem	L-B-142	drewno, blacha, żelazo	XVIII w.	barok	

Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Drzwi w zakrystii	L-B-142	drewno, blacha, żelazo	XIX w.		
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Szafka ścienna w zakrystii	L-B-142	żelazo	XVIII/XIX w.	barok	
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Szafka ścienna w zakrystii	L-B-142	drewno polichromowane	2 poł. XIX w.	historyzm	
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	dzwon	L-B-142	stop miedzi	1710 r.	barok	Johann Jacobi, Berlin
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	zegar wieżowy	L-B-142	żeliwo, mosiądz, drewno	XIX/XX w.		
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Pomnik nagrobny Barbary Reichenau z d. Naumann zm. 1559	L-B-202	piaskowiec	ok. 1559 r.	renesans	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Płyta nagrobna Cathariny Hildesheim z d. Naumann zm. 1589	L-B-202	piaskowiec	ok. 1589 r.	renesans	warsztat śląski
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Organy piszczałkowe	L-B-200	drewno, stop metali; szafa malowana	ok. 1900 r.	historyzm	Wilhelm Sauer, Frankfurt nad Odrą (opus 822)
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Świeczniki ołtarzowe	L-B-200	mosiądz	XIX/XX w.	historyzm	warsztat niemiecki
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	Świeczniki ołtarzowe	L-B-200	mosiądz	XIX/XX w.	historyzm	warsztat niemiecki
Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie	dzwon	L-B-200	stop miedzi	1871 r.	historyzm	Wilhelm Geittner, Wrocław
Lubiatów	Dąbie	Ołtarz główny pierwotnie ambonowy	207	drewno polichromowane	XVIII w.	barok	
Lubiatów	Dąbie	Drzwi z okuciami	207	drewno, żelazo	XVI w.?	renesans	
Lubiatów	Dąbie	Chrzcielnica	207	drewno polichromowane, złożone	1 poł. XVII w.	późny renesans	
Lubiatów	Dąbie	Skarbona	207	drewno, żelazo	XVI w.	renesans	

Lubiatów	Dąbie	Dzwon	207	stop miedzi	1707 r.	barok	
Lubiatów	Dąbie	Dzwon	207	stop miedzi	1604 r.	późny renesans	ludwisarz Martin Preger, Frankfurt nad Odrą
Lubiatów	Dąbie	Misa chrzcielna	207	cyna	1 poł. XVII w.	późny renesans	
Łagów	Dąbie	Ółtarz	180	drewno polichromowane, złocone; obrazy: olej na płótnie	1717 r.	barok	warsztat brandenburski
Łagów	Dąbie	Ambona	180	drewno polichromowane	między 1698 a 1705 r.	barok	warsztat brandenburski
Łagów	Dąbie	Empory	180	drewno, tłusta tempera	między 1698 a 1705 r.	barok	warsztat brandenburski
Łagów	Dąbie	Tablica erekcyjna	180	piaskowiec	1698 r.	barok	warsztat śląski
Łagów	Dąbie	Płyta nagrobna Friedricha Siegismunda Martin zm. 1797	180	piaskowiec	ok. 1797 r.	rokoko	warsztat brandenburski
Łagów	Dąbie	Plafon	180	fresk suchy i tempera na tynku	1699 r.	barok	warsztat brandenburski
Łagów	Dąbie	Krzyż ołtarzowy	180	srebro	ok. 1710 r.	późny barok	Benjamin Klösel, Kozuchów
Łagów	Dąbie	Świeczniki ołtarzowe	180	cyna	1699 r.	barok	warsztat śląski
Łagów	Dąbie	Świecznik korpusowy	180	stop miedzi	XVII w.	barok	warsztat brandenburski
Łagów	Dąbie	Skarbona	180	drewno, żelazo	k. XVII w.	barok	warsztat brandenburski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna pastora Johanna Lubasch zm. 1747	135	piaskowiec	ok. 1747 r.	regencja	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna braci Georga Christlieba Lubasch zm. 1711 i	135	piaskowiec	ok. 1745 r.	późny barok	warsztat nowomarchijski

		Christiana Gottlieba Lubasch zm. 1745					
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna pastora Johannesa Cannabäus zm. 1710	135	piaskowiec	ok. 1710 r.	barok	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna Georga Otto von Luck zm. 1726	135	piaskowiec	ok. 1726 r.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna Christopha Georga von Luck zm. 1712	135	piaskowiec	ok. 1712 r.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna pastora Christopha Georga Lubasch zm. 1798	135	piaskowiec	ok. 1798 r.	rokoko	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna Christopha Franza von Luck zm. 1792 i jego żony Sophie Dorothei z d. von Unruh zm. 1775	135	piaskowiec	ok. 1792 r.	rokoko	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna Barbary Marii von Glaubitz z d. von Niesemeuschel zm. 1711	135	piaskowiec	ok. 1711 r.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna Sophie Eleonore von Luck z d. von Glaubitz zm. 1729	135	piaskowiec	ok. 1729 r.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Pław	Dąbie	Płyta nagrobna kaznodziei Johanna Gottlieba Cannabäus zm. 1776	135	piaskowiec	ok. 1776 r.	barok	warsztat nowomarchijski
Rybaki	Maszewo	Ołtarz główny (pierwotnie ambonowy)	185	drewno polichromowane, złocone	2 poł. XVIII w.	późny barok	warsztat brandenburski
Rybaki	Maszewo	Empory: północna i południowa oraz muzyczna	185	drewno, polichromia (techniki mieszane, tłusta tempera)	ok. 1659 r.	barok	warsztat brandenburski
Rybaki	Maszewo	Portret epitafijny Friedricha Ehrenreich von Löben zm. 1719	185	olej, cyna złocona	ok. 1719 r.	późny barok	malarz brandenburski

Rybaki	Maszewo	Zamek drzwi do zakrystii	185	żelazo	3 ćw. XVII w.	barok	warsztat brandenburski
Rybaki	Maszewo	Dzwon	185	stop miedzi	1667 r.	barok	Franz Voillard, Frankfurt nad Odrą
Rzeczyca	Maszewo	Prospekt organowy	204	drewno malowane	XIX/XX w.	historyzm	/
Rzeczyca	Maszewo	Skrzynia	204	drewno	XIX w.	neobarok	/
Rzeczyca	Maszewo	Wieczna lampa	204	metal	XVIII w.	późny barok	/
Sękowice	Gubin	Ołtarz	L-B-103	drewno polichromowane, złożone; obraz: olej na płótnie	pocz. XVII w.	manieryzm	
Sękowice	Gubin	Płyta nagrobna Ewy von Hondorff zm. 1599 (jako dziecko)	L-B-103	piaskowiec	ok. 1599 r.	renesans	
Sękowice	Gubin	Płyta nagrobna Ewy von Hondorff z d. von Horn i jej córki Marii zm. 1595	L-B-103	piaskowiec	ok. 1595 r.	renesans	
Sękowice	Gubin	Płyta nagrobna Cathariny von Hondorff z d. Horn po 1615	L-B-103	piaskowiec	po 1615 r.	późny renesans	
Sękowice	Gubin	Płyta nagrobna Friedricha von Hondorff zm. 1615	L-B-103	piaskowiec	ok. 1615 r.	późny renesans	
Sękowice	Gubin	Płyta nagrobna Christofa von Arnsdorff zm. 1579	L-B-103	piaskowiec	ok. 1579 r.	renesans	/
Sękowice	Gubin	Tablica dekorująca balustradę empory	L-B-103	drewno polichromowane, złożone	XVIII w.	barok	/
Sękowice	Gubin	Podstawa chrzcielnicy	L-B-103	drewno polichromowane, złożone	pocz. XVII w.	manieryzm	/
Sękowice	Gubin	Krucyfiks	L-B-103	drewno polichromowane, złożone	XVII/XVIII w.	barok	/

Sękowice	Gubin	Ławy kościelne	L-B-103	drewno polichromowane	XIX w.	historyzm	/
Stargard Gubiński	Gubin	prospekt organowy	179	drewno malowane, złożone, stop metali	1727 r. (szafa), 1907 r. (instrument)	późny barok	Gustav Heinze, Żary (Opus 18)
Starosiedle	Gubin	Ołtarz główny	175	drewno polichromowane, złożone, obraz: olej na płótnie	k. XVIII w.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Płyta nagrobna Anny von der Heide z d. von Dallwitz? zm. 1589	175	piaskowiec	ok. 1589 r.	renesans	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Płyta nagrobna Barbary von Loeben z d. von Stosch zm. 1603	175	piaskowiec	ok. 1603 r.	późny renesans	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Płyta nagrobna pastora Christopfera Cunat zm. 1590	175	piaskowiec	ok. 1590 r.	renesans	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Świeczniki ołtarzowe	175	stop miedzi	1771 r.	rokoko	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Świeczniki ołtarzowe	175	mosiądz srebrzony	poł. XIX w.	neoklasycyzm	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Świeczniki ołtarzowe	175	cyna	1745 r.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Brama	175	żelazo	k. XVIII w.	rokoko	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Ambona	175	drewno polichromowane, złożone	k. XVIII w.	późny barok	warsztat nowomarchijski
Starosiedle	Gubin	Świecznik korpusowy	175	porcelana malowana, złożona	k. XVIII w.	rokoko	Miśnia, Königlich-Polnische und Kurfürstlich-Sächsische Porzellan-Manufaktur
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Płyta nagrobna Johanna Gottfrieda Brendt zm. 1784	Ks. A - 3295	piaskowiec	ok. 1784 r.	rokoko	

Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Ołtarz, pierwotnie ambonowy	L-B-205	drewno polichromowane, złocone; obraz: olej na płótnie; mensa: cegła, tynk, żelazo	ok. 1712 r.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Kosz ambony	L-B-205	drewno polichromowane	ok. 1712 r.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Empora	L-B-205	drewno polichromowane	ok. 1712 r.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Dekoracja sklepienia z inskrypcją fundacyjną	L-B-205	stiuk polichromowany	1712 r.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Ława kolatorska	L-B-205	drewno malowane	1 ćw. XVIII w.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Ławy kościelne z oparciem	L-B-205	drewno malowane	1 ćw. XVIII w.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Ławy kościelne bez oparcia	L-B-205	drewno	1 ćw. XVIII w.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Ławy, tzw. Chłopskie	L-B-205	drewno	1 ćw. XVIII w.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Ławy na emporze	L-B-205	drewno	XVIII/XIX w.	późny barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Dzwon wraz z jarzmem	L-B-205	stop miedzi, żelazo	jarzmo - XVIII/XIX w.; dzwon - ok. 1900 r.	barok/neobarok	jarzmo - warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim; dzwon - Franz Schilling w firmie Carla Friedricha Ulrich w Apoldzie

Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	wiatrowskaz z chorągiewką	L-B-205	żelazo, stop miedzi	1712 r.	barok	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Tarnawa Krośnieńska	Bobrowice	Płyta nagrobna Johanne Auguste Nippe zm. 1865	L-B-205	piaskowiec	ok. 1865 r.	neoklasycyzm	warsztat działający na pograniczu śląsko-łużyckim
Trzebule	Dąbie	Ołtarz główny	203	drewno polichromowane; obraz Ostatnia wieczerza - oleodruk na papierze naklejony na płótno	XVII w. / obraz - pocz. XX w.	barok	/
Trzebule	Dąbie	Dzwon	203	stop miedzi	1699 r.	barok	Andreas Koerner z Erfurtu, Żary
Trzebule	Dąbie	Skarbona	203	drewno, żelazo	XVII w.	barok	/
Witaszkowo	Gubin	Ołtarz ambonowy	178	drewno polichromowane, złoczone; obrazy: tempera na desce	1596 r.	renesans	/
Kamień	Krosno Odrzańskie	samochód ciężarowy (chłodnia) Mercedes-Benz L1313	L-B-42	metal	1979		Mercedes-Benz

4.5 WYKAZ ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW NA TERENIE POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO.

Gmina	Miejscowość	Stanowisko	Nr na obszarze azp	Obszar azp	Funkcja	Chronologia	Przynależność kulturowa	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
Bytnica	Drzewica	Drzewica, st. 6	11	57-10	osada osada osada osada osada ślad osadniczy ślad osadniczy	EB Ha Lt OWR WŚ PŚ/NŻ	k. łużycka k. łużycka k. łużycka	597/Ar	1979-07-27
Bytnica	Bytnica	Bytnica, st. 6	6	57-11	cmentarzysko	EB	k. łużycka	596/Ar	1979-07-27
Krosno Odrzańskie	Czarnowo	Sarbia, st. 9	4	59-09	osada ? osada osada ?	WEB EB/Ha WŚ	k. łużycka	589/Ar	1976-12-28
Krosno Odrzańskie	Sarbia	Sarbia, st. 6	7	59-09	obozowisko osada osada ? osada ? osada ?	mezolit neolit OWR WŚ	k. łużycka	587/Ar	1976-12-28
Krosno Odrzańskie	Sarbia	Sarbia, st. 7	8	59-09	osada osada	Lt OWR		588/Ar	1976-12-28
Krosno Odrzańskie	Sarbia/ Czarnowo	Sarbia, st. 4	9	59-09	obozowisko osada osada osada ? osada ?	mezolit neolit neolit/WEB WŚ	k. łużycka	586/Ar	1976-12-28
Krosno Odrzańskie	Sarbia	Sarbia, st. 3	10	59-09	obozowisko osada osada	mezolit neolit EB		585/Ar	1976-12-28

					osada ? osada ?	neolit ? OWR			
Krosno Odrzańskie	Sarbia	Sarbia, st. 2	12	59-09	obozowisko osada osada krzemienica ?	mezolit neolit EB neolit		584/Ar	1976-12-28
Krosno Odrzańskie	Sarbia	Sarbia, st. 1	27	59-09	cmentarzysko	Ha	k. łużycka	204/Ar	1970-11-25
Krosno Odrzańskie	Strumienno	Strumienno, st. 1a	5a	59-10	śląd osadniczy osada śląd osadniczy	paleolit ? WEB PŚ		L-41/C	1983-05-19
Krosno Odrzańskie	Strumienno	Strumienno, st. 1b	5b	59-10	obozowisko obozowisko osada osada	paleolit mezolit neolit WEB		L-41/C	1983-05-19
Krosno Odrzańskie	Strumienno	Strumienno, st. 1c	5c	59-10	obozowisko osada ? osada ?	paleolit Lt ŚR		L-41/C	1983-05-19
Krosno Odrzańskie	Osiecznica	Osiecznica, st. 1	31	59-10	obozowisko osada osada osada	paleolit/mezolit neolit WŚ PŚ	KCSz	65/Ar	1968-12-01
Krosno Odrzańskie	Osiecznica	Osiecznica, st. 3	33	59-10	obozowisko osada osada	paleolit/mezolit Lt WŚ		64/Ar	1968-12-01
Krosno Odrzańskie	Stary Raduszc/ Krosno Odrzańskie	Krosno Odrzańskie, st. 1a	44a	59-10	grodzisko znalezisko luźne	WŚ		L-23/C	1966-03-03
Krosno Odrzańskie	Gostchorze	Gostchorze, st. 1	4	59-11	grodzisko śląd osadniczy śląd osadniczy grodzisko	WŚ EK WŚ	k. łużycka	L-12/C	1966-03-03

Dąbie	Połupin	Połupin, st. 2	2	60-10	grodzisko	WŚ		L-11/C	1966-03-03
Dąbie	Brzeźnica	Dąbie, st. 1	22	60-10	osada punkt osadniczy cmentarzysko ? osada ślad osadniczy ślad osadniczy	PŚ EK EB OWR pradzieje PŚ	k. łużycka	327/Ar	1971-10-27
Dąbie	Nowy Zagór	Nowy Zagór, st. 1	45	60-10	? osada osada ślad osadniczy ślad osadniczy	EB OWR WŚ PŚ/NŻ PŚ/NŻ	k. łużycka	438/Ar	1973-10-01
Dąbie	Nowy Zagór	Nowy Zagór, st. 2	46	60-10	osada osada ślad osadniczy	EB WŚ PŚ	k. łużycka	439/Ar	1973-10-01
Dąbie	Nowy Zagór	Nowy Zagór, st. 3	47	60-10	osada osada ślad osadniczy ślad osadniczy	EB/Ha OWR OWR PŚ		440/Ar	1973-10-01
Dąbie	Dąbki	Dąbki, st. 1	54	60-10	osada osada ?	EB/Ha ?	k. łużycka	352/Ar	1971-11-15
Dąbie	Dąbki	Dąbki, st. 2	55	60-10	osada	PŚ		320/Ar	1971-10-10
Dąbie	Nowy Zagór	Dąbki, st. 3	56	60-10	osada osada	OWR PŚ		351/Ar	1971-11-15

Dąbie	Dąbie	Dąbie, st. 2	1	60-11	osada śląd osadniczy osada śląd osadniczy	WŚ pradzieje Ha PŚ/NŻ	k. łużycka	312/Ar	1971-10-27
Dąbie	Dąbie	Dąbie, st. 3	2	60-11	osada osada osada śląd osadniczy śląd osadniczy	OWR Lt WŚ pradzieje PŚ		353/Ar	1971-11-15
Dąbie	Dąbie	Dąbie, st. 4	3	60-11	osada osada	ŚEB WŚ		332/Ar	1971-10-27
Dąbie	Dąbie	Dąbie, st. 5	4	60-11	osada	ŚEB		331/Ar	1971-10-27
Dąbie	Pław	Pław, st. 4	10	60-11	osada osada śląd osadniczy	ŚEB ŚEB PŚ/NŻ		333/Ar	1971-10-27
Dąbie	Pław	Pław, st. 5	11	60-11	osada osada śląd osadniczy śląd osadniczy	ŚEB ŚEB OWR ? PŚ/NŻ		437/Ar	1973-10-01
Dąbie	Szczawno	Szczawno, st. 1	22	60-11	cmentarzysko	EB	k. łużycka	138/Ar	1968-12-01
Dąbie	Szczawno	Szczawno, st. 2	23	60-11	osada punkt osadniczy śląd osadniczy	OWR ŚEB PŚ		435/Ar	1973-10-01
Dąbie	Szczawno	Szczawno, st. 4	25	60-11	cmentarzysko	EB	k. łużycka	330/Ar	1971-10-27

Dąbie	Ciemnice	Ciemnice, st. 1	4	60-12	osada ślad osadniczy	OWR PŚ		322/Ar	1971-10-27
Dąbie	Ciemnice	Ciemnice, st. 2	5	60-12	osada ślad osadniczy	PŚ PŚ		357/Ar	1971-11-18
Gubin o statusie miejskim	Gubin	Gubin, st. 32	8	61-06	cmentarzysko cmentarzysko	WEB EB	k. mogiłowa k. łużycka	401/Ar	1971-10-27
Dąbie	Stary Zagór	Stary Zagór, st. 1	25	61-10	osada osada znalezisko lužne osada punkt osadniczy ślad osadniczy ślad osadniczy punkt osadniczy	Lt Ha EK OWR pradzieje PŚ/NŻ WŚ ?	k. łużycka k. łużycka	319/Ar	1971-10-10
Dąbie	Pław	Pław, st. 1	1	61-11	osada osada	OWR WŚ		436/Ar	1973-10-01
Dąbie	Pław	Pław, st. 2	2	61-11	osada	ŚR		323/Ar	1971-10-27
Dąbie	Pław	Pław, st. 3	3	61-11	osada	EB	k. łużycka	325/Ar	1971-10-27
Dąbie	Gronów	Gronów, st. 1	5	61-11	cmentarzysko punkt osadniczy ślad osadniczy	EB/Ha Ha PŚ/NŻ	k. łużycka k. łużycka	325/Ar	1971-10-27
Dąbie	Gronów	Gronów, st. 2	6	61-11	osada	EB	k. łużycka	326/Ar	1971-10-27

Dąbie	Trzebule	Trzebule, st. 1	10	61-11	cmentarzysko	EB/Ha	k. łużycka	126/Ar	1968-12-01
Dąbie	Łagów	Łagów, st. 1	1	61-12	osada	ŚR		335/Ar	1971-10-27
Gubin	Polanowice	Polanowice - Niemcza Łużycka, st. 1	10	62-06	grodzisko grodzisko grodzisko	Ha WŚ WŚ	k. łużycka	L-13/C	1989-12-20
Gubin	Polanowice	Polanowice, st. 2	12	62-06	ślad osadniczy cmentarzysko	neolit EB/Ha	KAK k. łużycka	87/Ar	1968-12-01
Gubin	Czarnowice/ Stargard Gubiński	Czarnowice, st. 3	33	62-07	cmentarzysko	Ha	k. łużycka (gr. białowicka)	122/Ar	1968-12-01
Gubin	Grabice	Sadzarszewice, st. 4	12	63-06	osada osada ślad osadniczy	Lt OWR NŻ	k. jastorfska (gr. gubińska) k. luboszycka	510/Ar	1973-09-17
Gubin	Grabice	Sadzarszewice, st. 5	13	63-06	cmentarzysko cmentarzysko ślad osadniczy	Lt OWR pradzieje	k. jastorfska (gr. gubińska) k. luboszycka	511/Ar	1973-09-17
Gubin	Grabice	Grabice, st. 1	25	63-06	osada cmentarzysko osada osada skarb osada cmentarzysko	OWR OWR EB neolit EB Lt WŚ	k. łużycka KCSz k. łużycka k. jastorfska (gr. gubińska)	84/Ar	1968-12-01
Gubin	Grabice	Grabice, st. 2	26	63-06	cmentarzysko	EB/Ha	k. łużycka	480/Ar	1973-09-17
Gubin	Grabice	Grabice, st. 3	27	63-06	obozowisko osada	mezolit	k. łużycka	481/Ar	1973-09-17
Gubin	Jazów/ Luboszyce	Jazów, st. 1	30	63-06	obozowisko	mezolit		485/Ar	1973-09-17

Gubin	Jazów	Jazów, st. 2	31	63-06	cmentarzysko znalezisko lużne cmentarzysko znalezisko lużne	Ha neolit Lt WŚ	k. łużycka KPL k. jastorfska	484/Ar	1973-09-17
Gubin	Jazów	Jazów, st. 3	32	63-06	cmentarzysko osada osada osada osada osada osada	neolit neolit neolit Lt OWR WŚ	KCSz KCSz KAK k. łużycka k. jastorfska (gr. gubińska0 k. luboszycka	483/Ar 482/Ar	1973-09-17
Gubin	Jazów	Jazów, st. 4	33	63-06	cmentarzysko cmentarzysko	Lt	k. jastorfska k. łużycka	86/Ar	1968-12-01
Gubin	Jazów	Jazów, st. 7	36	63-06	cmentarzysko cmentarzysko osada	Ha Lt	 k. łużycka	486/Ar	1973-09-17
Gubin	Luboszyce	Luboszyce, st. 1	37	63-06	cmentarzysko cmentarzysko ? cmentarzysko cmentarzysko znalezisko lużne	ŚEB/EB Ha Lt OWR WŚ	k. łużycka k. łużycka k. jastorfska k. luboszycka	88/Ar	1968-12-01
Gubin	Luboszyce	Luboszyce, st. 2	38	63-06	osada osada	Lt	k. łużycka ? k. jastorfska (gr. gubińska)	90/Ar	1968-12-01
Gubin	Luboszyce	Luboszyce, st. 5	40	63-06	cmentarzysko osada osada	Lt Lt OWR	k. jastorfska	504/Ar	1973-09-17
Gubin	Kozów/ Koperno	Koperno, st. 4	3	63-07	osada osada	neolit Lt	KAK k. jastorfska (gr. gubińska)	495/Ar	1973-09-17
Gubin	Luboszyce	Luboszyce, st. 4	4	63-07	osada osada	neolit	k. łużycka	89/Ar 503/Ar	1968-12-01 1973-09-17

					osada osada	Lt OWR	k. jastorfska k. luboszycka		
Gubin	Luboszyce	Luboszyce, st. 11	5	63-07	osada osada osada	? neolit WŚ		83/Ar 506/Ar	1968-12-01 1973-09-17
Gubin	Wielotów	Wielotów, st. 1	7	63-07	cmentarzysko	Ha/EB	k. łużycka	502/Ar	1973-09-17
Gubin	Kozów	Kozów, st. 1	8	63-07	osada osada	WŚ	k. łużycka	497/Ar	1973-09-17
Gubin	Kozów	Kozów, st. 2	9	63-07	osada świątynia osada osada	neolit Ha Lt OWR	KCWK k. łużycka	493/Ar	1973-09-17
Brody/ Gubin	Wierzchno/ Kozów	Wierzchno, st. 5	19	63-07	osada osada	EB WŚ	k. łużycka	496/Ar	1973-09-17
Gubin	Starosiedle	Starosiedle, st. 1	45	63-07	grodzisko grodzisko śląd osadniczy śląd osadniczy	Ha WŚ neolit/WEB WŚ	k. łużycka	L-17/C	1966-03-03
Gubin	Węgliny	Węgliny, st. 1	18	64-06	cmentarzysko	EB/Ha	k. łużycka	509/Ar	1973-09-17
Gubin	Węgliny	Węgliny, st. 2	19	64-06	obozowisko	mezolit		500/Ar	1973-09-17
Gubin	Luboszyce	Luboszyce, st. 6	29	64-06	osada osada	EB/Ha Lt	k. łużycka k. jastorfska (gr. gubińska)	505/Ar	1973-09-17

4.6 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA POWIATU.

Kościół Farny w Gubinie

Centralnym punktem miasta, a zarazem najokazalszym zabytkiem miasta jest ruina kościoła farnego. Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z roku 1324. W ówczesnym czasie Gubin był jednym

z największych miast handlowych śląsko - łużyckich. Był to wówczas kościół zbudowany w stylu romańskim, w formie trójnawowej bazyliki. Na skutek uszkodzeń po trzęsieniach ziemi w XIV wieku, kościół ten ze względu na bezpieczeństwo został rozebrany, a na jego miejscu rozpoczęto budowę nowego gotyckiego kościoła - halowego z sześciokondygnacyjną, prostokątną wieżą z kruchtą. Ruiny tegoż stoją do dzisiaj. Budowa

ciągnęła się przez 38 lat. Wciąż były przerwy - pożary i drożyzna nie sprzyjały gotowości do pomocy ze strony mieszkańców. Pierwszy etap to budowa kościoła w części wschodniej. Drugi etap rozpoczęto w roku 1519 budową 61-metrowej wieży (zakończoną w 1557 r.), a w 1594 wykończono wnętrze. Ostateczny kształt i wystrój architektoniczny kościół otrzymał w 1844 roku. Kościół miał formę trójnawowej świątyni halowej z krążankiem obok chóru. Dach spoczywał na 15 filarach, powiązanych sklepieniami siatkowymi. Okna z witrażami po stronie południowej stanowiły dzieła sztuki z nowszych czasów i były prezentami bogatych mieszkańców miasta. Główny ołtarz kościoła pochodził z 1727 roku, obraz ołtarza charakteryzował się stylem barokowym. Jeden z dziewięciu kielichów mszalnych pochodził z roku 1401. Ambona z połączanymi drewnianymi elementami snycerskimi powstała w roku 1706, dziewięć żyrandoli w XVII wieku. W zakrystii był krucyfiks, cynowy dzbanek, pulpit do czytania, skrzynia i świecznik - przeważnie z XVII wieku. W organach (budowniczy Heinze z Żar) w roku 1913 zamontowano napęd elektryczny, również dzwony zaczęto poruszać elektrycznie. Trzy dzwony (łącznie były cztery) przetopiono w 1917 na potrzeby I wojny światowej; w roku 1922 poświęcono nowe dzwony. Już w roku 1877 było oświetlenie gazowe, a światło elektryczne w 1925 r. Niemal naturalne wydaje się, że od 1896 r. kościół był ogrzewany. Był to największy (60 m długości, 30 m szerokości), najpiękniejszy i najwyższy kościół na Dolnych Łużycach z 1200 miejscami siedzącymi. Po stronie południowej kościoła od 1883 znajdowała się skromna tablica ku pamięci Johanna Franka (1618-1677, autor co najmniej 110 pieśni religijnych). 19 lutego 1945 roku kościół stanął w ogniu. Był pewnym celem radzieckiej artylerii. W centrum miasta dzień i noc szalały pożary.

Baszta Ostrowska

Wybudowana została około 1530 roku - ze względu na brak dokumentów nie można precyzyjnie określić jej wieku. "Gruba baszta" (Dicke Turm - gruba wieża), bo tak ją nazywali ją mieszkańcy Guben przed wojną, sięga na ponad siedem pięter, do fryzu na wysokość 23 metrów. Od tego miejsca, aż do szczytu, jest jeszcze 5,5 metra. Grubość ścian wynosi 2,75 m, średnica wewnątrz około 3,7 m, ma 24,8 m w obwodzie. W 1659 roku otrzymała pierwszy "bijący" zegar. Dużo wieści i pogłosek "ocierało się" o basztę. Prawdą jest, że kiedyś baszta w swoim stylu architektonicznym wyglądała inaczej. Główne wejście znajdowało się wówczas nad pierwszym zębatym fryzem (widoczne z zewnątrz), połączone z przejściem do strażnicy, która mogła stać wówczas w miejscu budynku dawnego Muzeum Miejskiego (do 1945 r.). Część parterowa baszty służyła dawniejszym mieszkańcom jako lodówka i magazyn

na wodę i żywność. Przez krótki czas służyła nawet jako więzienie podziemne. Ze względu na swoją wysokość w XV, XVI i XVII w. podczas wojen baszta służyła głównie jako punkt obserwacyjny. Przed 1945 rokiem fryz baszty służył jako scena do występów artystycznych. Z tego miejsca przy różnych okazjach dudniła muzyka orkiestry dętej. "Gruba" była niegdyś symbolem przedwojennego Guben i pozostaje takim nadal w Gubinie. Jako jedna z niewielu budowli baszta oparła się kolejnej wojnie. Można powiedzieć, że zawieruchy wojenne jej nie mają się. Do zakończenia działań wojennych miała dwa zegary. Od południowej strony wisiała tarcza z cyframi rzymskimi, od północnej - arabskimi. Z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Gubińskiej baszta doczekała się nowych zegarów, z nowoczesnym mechanizmem sterowanym radiowo i tarczach zegarowych o takim kształcie jak przed wojną. Zegar po północnej stronie oddano uroczystie do użytku 1 czerwca 2008 roku, po południowej stronie zegar ruszył 5 czerwca 2009 roku.

Ratusz ul. Westerplatte

Z centralnym miejscem miasta związane są różne jego funkcje. Jedną z nich jest komunikacja. Kiedy August II Mocny został królem Polski (w 1697 r.), tędy przebiegała droga z Drezna do Warszawy. Ratusz jako reprezentacyjna siedziba władz gościł w swoich murach tak znamienite osoby, jak Zygmunt Jagiellończyk, Zygmunt Stary, August Mocny Sas (w 1709 r.), a w 1712 roku podejmowano cara Piotra I. Prawo do budowy

ratusza Gubin otrzymał w roku 1276. Ratusz symbolizował niezależność społeczności miejskiej. Nie ma dokumentów stwierdzających kiedy przystąpiono do budowy pierwszego ratusza miejskiego. Jest pewne, że bryłę obecnego zaczęto wznosić na początku XVI wieku, na bazie dawnych gotyckich pomieszczeń piwnicznych. W tamtym czasie zbudowano też wieżę. W latach 1671-1672

za czasów burmistrza Johanna Franka budynek rozbudowano w stylu późnorenesansowym. W roku 1736 przyłączono do ratusza sąsiadujący z nim budynek domu towarowego zbudowanego w roku 1545 (obecnie biblioteka i galeria sztuki). Zachodnia ściana szczytowa oraz front południowy z renesansowymi ozdobami sąsiadowały z główną arterią komunikacyjną. Na tle skromnej ściany południowej wyróżniały się podwójne schody wejściowe z okazałym zadaszeniem przypominającym altanę. Szczyt wschodni (przy wieży) zdominowały proste fiale. Zauważalny był wpływ gotycki, również na wieżę, którą wieńczyła romańska kopuła. W skrzydle mieszczącym niegdyś dom towarowy były stropy z drewnianych belek. W skrzydle ratuszowym na parterze znajdowały się sklepienia. Sufit sali wejściowej złożony był

z czterech sklepień żebrowo - krzyżowych, które podtrzymywał ośmiokątny filar centralny. Na lewo znajdowały się dwa mniejsze pomieszczenia ze sklepieniami krzyżowymi. W tych pomieszczeniach było niegdyś biuro pisarza rady miejskiej albo kasa miejska. Na prawo od hali wejściowej była sala rady miejskiej z pięknym sklepieniem siatkowym. W latach I wojny światowej powstało tu (na drugim piętrze ratusza) Muzeum Historii Naturalnej. Władze miejskie urzędowały tu do roku 1923, po czym przeprowadziły się do nowego urzędu miasta. Spełniło się wtedy życzenie mieszkańców, aby w historycznych pomieszczeniach na parterze urządzić przytulną ratuszową restaurację. Tego zadania podjął się hotelarz Paul Schuster. Restaurację otwarto 6 grudnia 1924 roku. W lutym 1945 r. ratusz został poważnie uszkodzony i odbudowany dopiero w latach 1976-1986. Od tej pory mieści się tu Gubiński Dom Kultury, Biblioteka Miejska i Pedagogiczna. W październiku 1992 r. na wieży zagrał zamocowany z jednej strony zegar kurantami, sterowany falami radiowymi. Wieża ratusza ma zauważalne odchylenie od pionu. Wpisany do rejestru zabytków województwa lubuskiego, nr 282 z 12.04.1961 r.

STUDNIA ŁUŻYCKA

Historia tej wiejskiej studni jest ściśle związana z historią wsi miejskiej (folwarku) Schmachtenheim. Tę tragiczną historię opisał niemiecki archiwista i historyk Rudolf Lehmann w książce „Leksykon historycznych miejscowości na Dolnych Łużycach” tom 2.

Pierwsze wzmianki o wsi pojawiły się 20 maja 1295 roku. Zakładać można, że około roku 1295 została zbudowana wiejska studnia niezbędna dla życia zamieszkających i pracujących tam ludzi.

W czasie najazdu na Gubin Husytów jesienią 1429 roku została zniszczona wieś miejska Schmachtenheim. Tak pisał o tej wojnie historyk niemiecki, syn Ziemi Gubińskiej Karl Gander w książce pt. „Historia Guben”: „Husyci po dotarciu do klasztoru i jego zniszczeniu napadli na miasto Guben, pałac, niszcząc, grabiąc, mordując i gwałcąc”. Wieś miejska nie przetrwała, pozostał majątek ziemski i wiejska studnia. Karl Gander wspominał o niej w „Przewodniku po Guben i okolicy w 1900 r.” wydanym w 1914 roku.

W 500 rocznicę zniszczenia wsi w 1929 roku Niemcy zadbali o historyczną studnię we wsi Schmachtenheim. Wokół studni założono skwer z dębami szypułkowymi, topolami włoskimi, klonami polnymi i innymi. Na studni posadowiono polny kamień z napisem: „Wieś Schmachtenheim zniszczona przez Husytów 1429. Przed zemstą ze strony nieprzyjaciół „Zachowaj nas Boże”.

Warto wspomnieć, że większość mieszkańców wsi na Łużycach to Serbowie Łużyccy, którzy przybyli tu w XV wieku. Studnia przetrwała dwie wojny światowe w XX wieku, a drzewa na skwerze osiągnęły rozmiary zbliżone do pomników przyrody.

Od ponad 10 lat studnia jest pod opieką Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Gubińskiej. Zakładamy, że historyczna studnia ma około 730 lat. Jest to najstarsza zachowana studnia na Ziemi Lubuskiej i jedna z najstarszych w kraju. W 2021 roku Stowarzyszenie w ramach zadania publicznego ogłoszonego przez Powiat Krośnieński zatytułowanego „Ocalić od zapomnienia”, studnia została wyremontowana i nadano jej nazwę „Studnia łużycka”. Studnia wraz ze skwerem wymaga ochrony prawnej gdyż jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego Ziemi Gubińskiej. Warto wspomnieć, że do tej pory miejsce z historyczną studnią nazywano „Gaj hańby”, co było dość swobodnym tłumaczeniem na język polski niemieckiego nazwiska jej założyciela (Schmachtenheim).

KOŚCIÓŁ – GĘBICE

Kościół został wzniesiony w XV w. jako salowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od strony południowej posiada kruchtę z zachowanym, gotyckim sklepieniem gwieździstym. W 1770 r. świątynia została przebudowana – dobudowano wówczas od strony wschodniej zakrystię na rzucie prostokąta, zaś od strony zachodniej, pomiędzy przyporami zlokalizowano półkolisty przedsionek mieszczący wejście główne. W ten sposób gotycka budowla otrzymała barokowy kostium. Po XVIII w. od strony północno- wschodniej dostawiono założoną na nieregularnym rzucie przybudówkę (pomiędzy przyporą a ścianą zakrystii), której pomieszczenie jest skomunikowane z wnętrzem kościoła jedynie za pomocą dużego otworu okiennego. Pod ww. przybudówką

znajduje się sklepiona kolebkowo krypta, do której prowadzą schody z nawy głównej. W 1921 r. od strony południowo – wschodniej świątyni dobudowano kaplicę na rzucie wycinka koła. Po wojnie kościół został opuszczony i do dnia dzisiejszego nie jest użytkowany. W 2017 r. przeprowadzono prace remontowe, polegające na remoncie dachu i przemurowaniu zniszczonych fragmentów murów w obrębie ich korony. Prace objęły częściową wymianę więźby dachowej nad korpusem kościoła (bez ingerencji w dobrze zachowaną więźbę wieżyczki usytuowanej centralnie) i naprawę więźby dachowej nad przedsionkiem, zakrystią, pomieszczeniem dobudowanym do zakrystii. Do pokrycia dachu zastosowano dachówkę karpiówkę w kolorze ceglonym, a na dachu kaplicy ułożono łupkę, natomiast ścianki wieżyczki pokryto gontem.

Świątynia została wzniesiona z kamienia i cegły jako budowla salowa, orientowana, na planie czworoboku o dłuższych bokach wykreślonych faliście. Bryłę kościoła nakryto dachem dwuspadowym. Kaplicę nakrywa dach kopulasty pokryty łupkiem. Elewacje budowli zostały opracowane w nakrapianym tynku z delikatnie odciętymi i zatartymi na gładko narożnikami oraz zaznaczonymi w ten sam sposób pilastrami. Okna i drzwi ujmują proste opaski. Wnętrze kościoła okalają z trzech stron dwukondygnacyjne empory wsparte na drewnianych słupach. W prezbiterium znajdują się pozostałości konstrukcji ołtarza ambonowego z zachowaną fragmentarycznie polichromią i złoconiami. Do naszych czasów przetrwała częściowo posadzka ceglana oraz ceramiczna w obrębie kaplicy, w której znajduje się kamienna płyta nagrobna z 1937 r., zaś po zachodniej stronie od wejścia do kaplicy została wmurowana prostokątna piaskowcowa płyta z inskrypcją. Kościół w Gębicach jest cennym przykładem architektury sakralnej w regionie. Dzięki remontowi dachu został zabezpieczony na kolejne lata.

W 2024 roku policjanci z Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie odzyskali renesansową płytę nagrobną Christiny von Schöneich z domu von Panwitz skradzioną w 1999 r. z nieużytkowanego kościoła w Gębicach.

Odzyskana, renesansowa płyta nagrobna z wypukłorzeźbionym przedstawieniem Christiny von Schöneich z domu von Panwitz (prawdopodobnie z linii Königswarthe – na fotografii czytelna jedynie pierwsza litera miejscowości) została wykonana z piaskowca. Christina była żoną Philipa II von Schöneich właściciela Zajączka (niem. Haasel). Zmarła prawdopodobnie ok. 1600 r. Kobieta została ukazana en face, z rękami złożonymi do modlitwy. Postać odziana jest w sięgającą do ziemi, skromną, sztywnie pofałdowaną suknię dekorowaną,

zdobionymi koronką, mankietami przy nadgarstkach. Na suknię ma narzucony płaszcz o symetrycznie rozchylonych u dołu połach. Głowę postaci okrywa rańtuch sięgający prawie do łokci. Dolną część twarzy i dekolt zasłania podwika. Lico płyty otacza bordiura z inskrypcją rozmieszczoną w dwóch wersach, rozpoczynającą się w lewym górnym rogu płyty: „ANNO • / IST • DIE • ALHIR • LIGENDE • EDLE • EHRENTVGENTREICHE • ERAW • CHRISTINA • GEB/ORNE PANWITZIN • AVS DEM HAVSE • K[—]/[—] • EDLEN • GESTRENGEN • ERNVESTEN • PHILIP • SCONEICHS • ZVR • / HASEL • EHLICHE • HAVSERAW • IHRES • ALTERS • IM • IN • GOT • SELIGLICHEN • ENT/SCHLAFFEN • DER • TREWE GOT • VORLEIN / [—]HR • EINE • SELIGE • RVHE • VND • FROLICHE • AVFFERSTEHVNG • ZVM • EWIGEN • LEBEN • AMEN•”. W nawiasach kwadratowych wskazano uszkodzone litery, ukośnikiem – kolejny wers. Język niemiecki, kapitała, litery wklęsłe. U góry, po bokach postaci i u dołu, na jej sukni, po dwa wypukłorzeźbione herby (herby u góry podpisane nazwiskiem rodowym). Po lewej (prawej – heraldycznie) stronie wywód herbowy ojca Zmarłej, po prawej – matki. Herb ojczysty: von Panwitz – tarcza dwudzielna w pas, górne pole dzielone na dwa; w klejnocie nad hełmem w koronie na trzonku pęk piór kogucich, po cztery na stronę. Po bokach herbu inskrypcja: „D•V // PAN•/WITZ”. Poniżej, na sukni herb babki ojczystej (von Bock?) – w polu wspięty kozioł (?) w lewo, w klejnocie nad hełmem w koronie połu kozła (?) w lewo. Herb macierzysty po prawej stronie płyty u góry: von Wiedebach – w tarczy orzeł, w klejnocie nad hełmem trzy pióra strusie. Po bokach herbu inskrypcja: „D•V // WIE/DEBACH//ER. Poniżej, na sukni herb babki macierzystej (von Berge?) – w tarczy dwudzielnej w pas polu koziorożca w klejnocie nad hełmem dwa koła młyńskie i pióra pawie. Płyta została ufundowana przed śmiercią Christiny von Schöneich, prawdopodobnie pod kon. XVI w., o czym świadczy fakt, iż nie wykuto daty śmierci oraz liczby (liczb: lat, tygodni i dni) określającej wiek Zmarłej.

ZAMEK PIASTOWSKI W KROŚNIE ODRZAŃSKIM

Jest najbardziej na północ wysuniętym zamkiem średniowiecznego śląska. Jako budowla czteroskrzydłowa, zwrócony jest elewacją frontową w kierunku zachodnim. W skrzydle zachodnim znajduje się budynek bramny, wraz z sienią wjazdową, klatką schodową w wieży i basteją. Pozostałą część skrzydła zachodniego stanowią dobudowane do muru kurtynowego kaplica kalwińska, która w XVIII i XIX wieku pełniła funkcję magazynu. Na dziedzińcu zwracają uwagę renesansowe krużganki skrzydła południowego. We wnętrzu znajdują się paleniska gotyckiej kuchni zamkowej. Skrzydło wschodnie i północne wraz z tzw. „wieżą północną” stanowią dziś trwałą ruinę.

Początki zamku piastowskiego sięgają pierwszej połowy XIII w., kiedy to książę śląski Henryk Brodaty zbudował swoją rezydencję na terenie nie związanym z wcześniejszym osadnictwem. Badania archeologiczne i analizy dendrochronologiczne wskazują, że najstarszy poziom osadnictwa odkryty na dziedzińcu można datować na początek XIII wieku. Zamek usytuowany został na północno-wschodnim skraju obecnego miasta, które uzyskało prawa miejskie w latach 1217-1232. Krośnieński zamek przez wiele lat był jedną z głównych rezydencji Henryka Brodatego. Służył jako miejsce organizowania wypraw wojennych. 19 marca 1238 roku umiera w nim Henryk Brodaty. W czasie walk z tatarami, w 1241 roku księżna Jadwiga Śląska przebywała w krośnieńskiej rezydencji wraz z mniszkami trzebnickiego klasztoru. Przez wiele stuleci zamek był ważnym punktem strategicznym dla kolejnych pokoleń. Pełnił funkcje reprezentacyjne i obronne. Posiadał system umocnień niezależny od miasta. Był otoczony fosą i murem obronnym. Pod koniec XV w. wdowa po Henryku XI – Barbara Hohenzollern – rozpoczyna przebudowę zamku. Siedziba otrzymuje renesansową oprawę w XVI w. kiedy to za panowania margrabiego Brandenburskiego Jana Jerzego krużganki wzbogaciły się o arkady. Zamek staje się siedzibą wdów. W okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) obiekt został zamieniony na twierdzę. Przez budowę szaniec i umocnieniu istniejących już systemów obronnych. Nastąpiło powiększenie fosy wokół zamku i zbudowano most zwodzony. Po opuszczeniu miasta przez Szwedów wdowa

po elektorze brandenburskim Elżbieta Charlotta nadaje barokowy charakter zamkowym murom. Buduje wieżę i kaplice. Z czasem zamek podupada. Za panowania Fryderyka II zamieniony został na magazyny wojskowe. W latach 1886 – 1887 wojska pruskie przebudowały zabytkową budowlę na koszary wojskowe upraszczając fasadę i ujednolicając wnętrze. W pierwszej połowie XX w. adaptowano pomieszczenia na siedzibę muzeum i mieszkania. W lutym 1945 roku lewobrzeżne Krosno wraz z zamkiem spłonęło. Pozostały jedynie mury kapitałne pod koniec XX w. Zamek zaczął odzyskiwać swoją świetność. Wyremontowany został budynek bramny, uporządkowano dziedziniec. W 2008 roku zakończono rewitalizację części skrzydła południowego i kaplicy w skrzydle zachodnim. W izbach muzealnych zamku piastowskiego znajdują się wystawy obrazujące historię Krosna Odrzańskiego.

Kościół Świętej Jadwigi Śląskiej w Krośnie Odrzańskim

Na podstawie badań architektonicznych prowadzonych w wieży świątyni można stwierdzić,

że najwcześniejsze zachowane elementy budowli pochodzą z pierwszej połowy XIII stulecia. Na początku była to budowla wzniesiona z cegły w stylu późnogotyckim, następnie uległa przebudowie na początku XVIII stulecia w stylu barokowym. Pierwsze ołtarze w świątyni zostały ufundowane w latach 1384, 1405 i 1442. W 1482 roku kościół zniszczył pożar. Przez całe XV stulecie Rada Miasta wyposażała świątynię w sprzęty liturgiczne.

W latach dziewięćdziesiątych XVI stulecia zostały zakończone prace przy organach, w wieży świątyni został umieszczony dzwon oraz została odnowiona jej kopuła. W 1597 roku od uderzenia pioruna została spalona wieża, organy zostały poważnie zdewastowane, a na miejscu 38 -cetnarowego dzwonu został umieszczony 2,5-cetnarowy. W 1619 roku rozpoczął się remont świątyni, wsparty przez władze miejskie, ale w 1631 roku kościół znów się spalił. W 1645 roku budowla była już częściowo odbudowana. Po 1945 roku zostały usunięte balkony i ołtarze w stylu barokowym, w związku z tym budowla posiada teraz częściowo formę taką, jak przed przebudową.

Kościół w Chlebowie

Wieś leżąca w Powiecie Krośnieńskim, gmina Gubin. Dawniej położona na terenie historycznych Łużyc Dolnych, a przed 1815 r. należała do Saksonii. Od 1945 roku należąca do obszaru Polski początkowo pod nazwą Niemaszchleba. Znajduje się tutaj kościół gotycki p.w. Józefa Oblubieńca N.M.P. z XIII w. przebudowany w okresie XV-XVI w.

Na ołtarzu stoi figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus z XIX w. Kościół ma średniowieczną metrykę, lecz został gruntownie przebudowany w XVIII i XIX w., z zatarciem znamion stylowych. Jedynym świadectwem gotyckiego rodowodu jest ostroluczny portal w elewacji zachodniej kościoła, murowanego, salowego o pięciobocznym zamknięciu od wschodu.

Późnogotycki kościół z XV wieku w Czetowicach

Budynek pochodzi z XVI wieku. Jego budowa osadzona jest na osi po zachodniej stronie. Budowę kolistej wieży rozpoczęto według planu zawartego w księdze rachunkowej kościoła w 1654 r. Wieża najpierw pokryta była gontem, później cynową kopułą, zakończona latarnią z chorągwią wietrzną z napisem. Wzniesiono ją pod patronatem braci głogowskich w 1726 r. Budowa zakrystii po środku wschodniej strony rozpoczęła się w 1859 r. i została ufundowana dzięki zapisowi testamentowemu starosty głogowskiego, zmarłego 30 czerwca 1783 r., w wysokości 30 talarów. Na uwagę zasługuje bogata kolekcja epitafiów z lat 1560 - 1590 o frontальnym wyobrażeniu zmarłych, a także wmurowany w boczną ścianę ołtarz z piaskowca w układzie gotyckiego tryptyku.

Kościół w Gęstowicach

Kościół, pierwotnie ewangelicki, został wzniesiony w latach 1696 - 1711 roku na miejscu wcześniejszej, prawdopodobnie drewnianej, katolickiej świątyni, którą rozebrano w 1693 r. z powodu złego stanu technicznego.

Nowy, barokowy kościół powstał z inicjatywy ówczesnego właściciela Gęstowic - generała Mikrander. Budowlę według projektu architekta Bernarda Riegelana wznosił mistrz murarski Jan Karol Matuszka, elementy rzeźbiarskie wykonał Johann Ernst Plato, prace malarskie w stallach przeprowadził Mueller - malarz z Frankfurtu, organy wykonał Gottfried Seidler.

Kościół był remontowany pod k. XIX w. i kilka razy po 1945 r. Podczas powojennych prac m.in. na elewacje narzucono nowe tynki, które zatarty detale architektoniczne, zamurowano koliste okna, zdemontowano zegar, a wewnątrz usunięto ławę kolatorską, ławki i balustradę ołtarzową. W 2009 r. wymieniono pokrycie dachowe.

Kościół w Kosierzu

Zbudowano w XIII stuleciu - gotycki, murowany z kamienia polnego. W swojej historii kilkakrotnie przebudowywany: w XV wieku, 1693 roku (wieża) i w wieku XIX (przekształcono otwory okienne). Od strony zachodniej góruje drewniana wieża, którą wieńczy namiotowy daszek. Kościół, oprócz pełnienia funkcji sakralnych jest uroczą ozdobą wsi.

Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki, parafii pw. św. Piotra i Pawła w Bytnicy

Barokową budowlę jako zbór ewangelicki wzniesiono w 1750 roku na bazie starszej świątyni spalonej w 1747 roku. Założona na planie trapezu i nakryta dachem mansardowym, zwieńczonym ośmioboczną, drewnianą wieżyczką z barokowym hełmem z latarnią.

Murowana, salowa świątynia posiadająca po stronie zachodniej kruchtę z łukowato zamkniętymi oknami i podobnie uformowanymi drzwiami, które są umieszczone w północnej części kościoła. Ściany wzmocniono przyporami, a oszczędny detal architektoniczny w postaci lizen narożnikowych i prostych opasek okiennych zdobi elewacje. Zachowała się we wnętrzu świątyni część empor wspartych na drewnianych kolumnach. Podtrzymują one płaski strop drewniany. Po 1945 roku pozostałe elementy empor zostały zdemontowane w trakcie przystosowywania świątyni do obrządku katolickiego. Na czterech kolumnach zwieńczonych czworobocznymi głowicami wspiera się zachodniaempora organowa. Prezbiterium zajmuje część wschodnią, które jest węższe od nawy z uwagi na boczne pomieszczenia i zachował się w nim barokowy ołtarz główny. Teren przykościelny został otoczony murem ceglany.

Kościół pw. św. Józefa w Budachowie

Zbór ewangelicki, obecnie kościół rzymskokatolicki. pw. św. Józefa. Barokowy, budowany w latach 1782-1785 z klasycystycznymi emporami dobudowanymi w pierwszej połowie XIX wieku. Budowla murowana z cegły, założona na rzucie prostokąta, jednonawowa, całość uzupełnia kwadratowa wieża od strony

zachodniej, zwieńczona dachem czworobocznym i wyżej tzw. ślepą latarnią z kopulastym hełmem. Na elewacji widoczne proste pilastry. Wejście główne do świątyni prowadzi przez prostokątne drzwi i kruchtę umieszczoną w przyziemiu wieży. Ołtarz ambonowy z 1789, po bokach dwa filary profilowane przechodzące w pilaster z głowicą w kształcie wolluty, baldachim zwieńczony krzyżem, w niszy rzeźba św. Józefa trzymającego Dzieciątko Jezus, poświęcony w 1946 r. Chrzcielnica z 1676 roku reprezentowały wyposażenie liturgiczne.

5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SWOT.

Analiza SWOT dla programu ochrony zabytków to narzędzie analityczne, które pomaga ocenić mocne i słabe strony programu, a także identyfikować szanse i zagrożenia związane z jego realizacją. Zastosowanie analizy

SWOT w kontekście ochrony zabytków pozwala na zrozumienie, jak skutecznie chronić dziedzictwo kulturowe, biorąc pod uwagę różne czynniki zewnętrzne i wewnętrzne.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Duża liczba zabytków, można je wykorzystać do celów turystycznych i gospodarczych	Niedofinansowanie zabytków, brak środków finansowych w budżetach gmin i Powiatu
Realizacja przez samorządy programów opieki nad zabytkami	Nieaktualne gminne ewidencje zabytków
Świadomość społeczeństwa o wartości dziedzictwa narodowego	Brak gminnych programów ochrony zabytków (dotyczy czterech gmin)
Funkcjonowanie izb pamięci	Mała ilość map / przewodników po zabytkach / gminach / powiecie
Pasjonaci historii, regionaliści	Brak oznakowania wielu zabytków
Cykliczne imprezy kulturalne pielęgnujące tradycje	Brak listy potrzeb w dziedzinie ochrony zabytków
Organizacja święta plonów oraz konkursów na najpiękniejszy wieniec dożynkowy przez gminy i powiat przy zachowaniu tradycji i obrzędów	Brak wsparcia finansowego ze strony Państwa w kontekście zarządzania nieruchomościami Skarbu Państwa
Niska ingerencja w pierwotny wygląd w obrębie większości zabytkowych obiektów	Nieuporządkowana sytuacja prawna miejsc po cmentarzach, pomnikach
Istnienie edukacyjnych ścieżek przyrodniczych	Postępujący proces niszczenia zabytków
Istnienie edukacyjnych ścieżek historycznych	Brak środków finansowych na wkład własny do programów europejskich
Aktywne koła gospodyń wiejskich	Mała ilość punktów dystrybucji / sprzedaży pamiątek promujących region
Twórcy ludowi	Zły stan techniczny zabytków, postępująca degradacja
	Mała liczba osób zaangażowanych w ochronę zabytków

SZANSE	ZAGROŻENIA
Zwiększony ruch turystyczny w powiecie	Zmiany klimatyczne, klęski i zdarzenia losowe np. powodzie, wichury itp.
Wzrost inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych	Różnorodność własności zabytków (m.in. związki wyznaniowe, osoby fizyczne, skarb państwa, itp.)
Świadomość regionalna, poczucie przywiązania do regionu	Niewystarczający nadzór nad zabytkami ze strony instytucji do tego powołanych
Unijne i krajowe programy wspierające ochronę dziedzictwa kulturowego	Brak spójności przepisów prawa
Wielokulturowy charakter dziedzictwa	Niski mecenat kultury
Wzrost inwestycji w sektorze kultury i turystyki	Niewystarczająca edukacja dzieci i młodzieży o dziedzictwie kulturowym
Rozwój winnic i zwiększający się ruch w enoturystyce	Słabe zrozumienie społeczeństwa dla potrzeby respektowania wniosków i zaleceń konserwatorskich przy adaptacji i rewaloryzacji zabytków
	Brak wiedzy mieszkańców w zakresie prawa

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.

6.1 Priorytety programu opieki.

Nadrzędnym celem polityki Powiatowej jest ochrona i kształtowanie działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym na terenie Powiatu Krośnieńskiego. Powyższy cel można uzyskać w perspektywie wieloletniej poprzez następujące priorytety:

Cele priorytetowe:

- I. Ochrona dziedzictwa kulturowego w Powiecie Krośnieńskim
- II. Kreowanie tożsamości lokalnej i identyfikacji z dziedzictwem kulturowym
- III. Rozwój turystyki opartej na zabytkach

6.2 Kierunki działań i zadania programu opieki.

Priorytet I. Ochrona dziedzictwa kulturowego w Powiecie Krośnieńskim			
kierunki działań	zadania	wykonawcy	termin
1.1 Wsparcie prac konserwatorskich zabytków ruchomych i nieruchomych	Wspieranie działań konserwatorskich na terenie Powiatu realizowanych przez instytucje publiczne i użytkowników zabytków	- powiat - szkoły - organizacje pozarządowe - gminy - wojewódzki konserwator zabytków - parafie - podmioty prywatne i inni właściciele obiektów zabytkowych	bieżąco
	Zapobieganie procesom degradacji zabytków ruchomych i nieruchomych		
	Znakowanie zabytków nieruchomych		
	Upowszechnianie wiedzy i promocja form ochrony zabytków		
	Przeprowadzanie ćwiczeń dotyczących zabezpieczania zabytków w czasie zagrożenia		
1.2 Monitoring gminnych programów opieki nad zabytkami	Wsparcie merytoryczne w zakresie tworzenia i aktualizacji programów opieki nad zabytkami	- powiat - wojewódzki konserwator zabytków	bieżąco
	Monitoring zadań programów opieki nad zabytkami		
1.3 Finansowanie i współfinansowanie działań w zakresie opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym	Powierzanie lub wspieranie realizacji zadań publicznych z zakresu kultury, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	- powiat - gminy - wojewódzki konserwator zabytków - pozyskiwanie środków zewnętrznych (spoza powiatu)	bieżąco
Priorytet II. Kreowanie tożsamości lokalnej i identyfikacji z dziedzictwem			
kierunki działań	zadania	wykonawcy	termin

2.1 Promocja inicjatyw polegających na budowaniu lokalnej tożsamości.	Organizacja i współorganizacja imprez o charakterze kulturalnym	- powiat - szkoły - organizacje pozarządowe - gminy - wojewódzki konserwator zabytków - inne podmioty (w tym prywatne)	bieżąco
	Przyznawanie nagród Powiatu Krośnieńskiego w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury		
	Wsparcie działań edukacyjnych z zakresu upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu		
	Stanowienie o powołaniu społecznych opiekunów zabytków		
	Występowanie z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” mieszkańcom Powiatu Krośnieńskiego		
2.2 Wspieranie rozwoju lokalnych tradycji	Wsparcie lokalnych inicjatyw budujących wizerunek miejscowości w oparciu o tradycje kulturowe	- powiat - szkoły - organizacje pozarządowe - gminy - inne podmioty (np. osoby fizyczne, podmioty prywatne)	bieżąco
	Promocja, organizacja i współorganizacja lokalnych działań kulturalnych, wystaw, konkursów itp.		
	Organizacja Powiatowego konkursu na najpiękniejszy tradycyjny i współczesny wieniec dożynkowy		
	Organizacja Powiatowego Święta Plonów		
	Wsparcie twórców ludowych		
Priorytet III. Rozwój turystyki opartej na zabytkach			

kierunki działań	zadania	wykonawcy	termin
3.1 Kreowanie produktów turystycznych	• Udział w targach turystycznych, imprezach wystawienniczych itp.	• powiat • gminy • organizacje pozarządowe • właściciele zabytków • inne podmioty (w tym prywatne)	bieżąco
	• Realizacja zadań Programu Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego z horyzontem czasowym do roku 20230 w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego oraz turystyki		
	• Wsparcie lokalnych inicjatyw kreujących produkty turystyki historycznej		
	• Promocja dziedzictwa kulturowego Powiatu Krośnieńskiego poprzez publikacje, artykuły, książki, foldery itp.		
	• Współpraca transgraniczna w zakresie turystyki, dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków		
	• Współpraca z właścicielami zabytków (np. poprzez ustalenie możliwości ich udostępniania do celów turystycznych)		

6.3 Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.

Instrumenty wdrażania Programu stanowią podstawę realizacji celów w odniesieniu do możliwości wykorzystania narzędzi wynikających z ustawowych i organizacyjnych kompetencji podmiotów o charakterze podstawowym. Podmioty potencjalnej współpracy realizacji celów będą stanowiły zaplecze wsparcia w zakresie kierunków działań i celów priorytetowych. Wśród podstawowych instrumentów wdrażania celów należy wymienić:

1) Instrumenty prawne

Wynikają one z przepisów ustawowych, np. uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach, zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do instrumentów prawnych zaliczamy m.in.:

- dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2) Instrumenty finansowe

Korzystanie z programów finansowanych ze środków europejskich, dotacje, subwencje (np. jednostek samorządu terytorialnego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), dofinansowania, nagrody, szukanie zewnętrznego wsparcia.

Udzielenie wsparcia organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego oraz turystyki.

3) Instrumenty koordynacji

W ramach tego instrumentu wyróżnia się:

- realizację projektów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach / programach rozwoju, lokalnych programach rewitalizacji, programach ochrony przyrody itp.,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4) Instrumenty społeczne – działania edukacyjne prowadzone zarówno przez placówki oświatowe jak i zlecane organizacjom pozarządowym, działania promocyjne,

5) Instrumenty kontrolne

Zarząd Powiatu co dwa lata sporządzi sprawozdanie z realizacji niniejszego Programu i przedłoży je Radzie Powiatu.

6.4 Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.

W obrębie podstawowych wskaźników umożliwiających ocenę poziomu realizacji programu należy wskazać na wartości odnoszące się do celów priorytetowych, tj.:

- ilość i charakter zrealizowanych prac konserwatorskich, rewitalizacji,
- liczba i charakter dotacji, wartość ogólna zrealizowanych działań w stosunku do okresów wcześniejszych,
- ilość oraz charakter szkoleń, warsztatów, konkursów, nagród, działań edukacyjnych, działań promocyjnych itp.

Tak określone wskaźniki odnoszące się do przyjętych celów priorytetowych pozwolą na wdrożenie opracowanego Programu. Ocenę programu stanowią sprawozdania z realizacji Programu.

6.5 Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Istnieje możliwość pozyskania dofinansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami z budżetu państwa. Wsparcie finansowe może pochodzić m.in. ze środków:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programów Operacyjnych,
- Budżetu jednostek samorządu terytorialnego,
- Funduszu Kościelnego
- Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze,
- Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze.

7. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW.

Powiat realizuje program poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i realizację w każdym roku zadań publicznych poprzez otwarte konkursy ofert w obszarze „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego”, w szczególności:

- a) wzbogacanie życia kulturalnego Powiatu poprzez projekty artystyczne, w tym festiwale, konkursy i warsztaty, z uwzględnieniem międzynarodowych przedsięwzięć interdyscyplinarnych, wykorzystujących lokalny potencjał kulturotwórczy,
- b) rozwój projektów z zakresu edukacji kulturalnej, ze szczególnym uwzględnieniem programów skierowanych do dzieci i młodzieży oraz seniorów,
- c) rozwój projektów wydawniczych (książki, czasopisma, wydawnictwa muzyczne i multimedialne) związanych z Powiatem tematyką lub osobą twórcy oraz promujących aktywne uczestnictwo w kulturze,
- d) kultywowanie pamięci o zasłużonych dla powiatu, regionu i kraju wybitnych postaciach, miejscach i wydarzeniach historycznych oraz ochrona i popularyzowanie tradycji kulturowych Powiatu i jego mieszkańców,
- e) działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
- f) działania na rzecz ochrony zabytków.

Autorzy dokumentu.

Dokument przygotował zespół do opracowania „Programu opieki nad zabytkami w Powiecie Krośnieńskim na lata 2025-2028”, powołany Zarządzeniem nr 73/2024 Starosty Krośnieńskiego z dnia 4 listopada 2024 r. w składzie:

- 1) Magda Tarłowska - Naczelnik Wydziału Inwestycji i Rozwoju- Przewodnicząca zespołu,
- 2) Emilia Filipek - Starszy Specjalista ds. inwestycji i pozyskiwania środków zewnętrznych - Zastępca Przewodniczącej zespołu,
- 3) Ryszard Zakrzewski - Wicestarosta Krośnieński - Członek zespołu
- 4) Tomasz Miechowicz - Członek Zarządu Powiatu Krośnieńskiego - Członek zespołu,
- 5) Stefan Pilaczyński - Prezes Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Gubińskiej - Członek zespołu,
- 6) Katarzyna Kuzdrowska-Kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami - Członek zespołu
- 7) Jerzy Szymczak-Społeczny Opiekun Zabytków - Członek zespołu.